

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE FİNANSAL PERFORMANS
İLİŞKİSİ: BIST’TE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Wasim TİNMES

BURSA- 2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE FİNANSAL PERFORMANS
İLİŞKİSİ: BIST’TE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Wasim TİNMES

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Funda ÖZÇELİK

BURSA- 2023

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tez Çalışması olarak sunduğum “KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ: BİST’TE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

13.07.2023

Adı Soyadı: MUHAMMED WASİM TİNMEŞ

Öğrenci No: 702014027

Anabilim/Anasanat Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Muhammed Wasim TİNMES
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İşletme
Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : xiii-78
Mezuniyet Tarihi : .././2023
Tez Danışması : Doç. Dr. Funda ÖZÇELİK

KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ: BİST'TE BİR ARAŞTIRMA

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler sonucunda insan istek ve ihtiyaçlarının sürekli değişmesi ve insanların doğayı koruma konusunda bilinçlenmesiyle beraber sürdürülebilirlik kavramına olan ilgi daha da artmıştır. Ortak bir gelecek adına sürdürülebilir kalkınmanın önemli aktörleri arasında yer alan işletmelerin bu hedefe yönelik faaliyetlerinin rolü yadsınamaz boyutlara gelmiştir. İşletmeler paydaşların hassasiyetleri doğrultusunda hayatta kalabilmek ve rekabet edebilmek için giderek kurumsal stratejilerine sürdürülebilirlik faaliyetlerini entegre etmeye ve bu faaliyetlerinin sonuçlarını raporlamaya başlamışlardır. Böylece işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik katkıları birçok kesim tarafından yakın takip altına girmiştir ve işletmelerin bu hedef doğrultusunda yaptıkları katkıları paydaşlara sundukları raporlar, çalışmaların konusunu oluşturmaya başlamıştır. İşletmeleri sürdürülebilirlik raporlamaya yönelten unsurlar, hangi firmaların bu eğilimde oldukları, sürdürülebilirlik performansının ölçümü ve karşılaştırılması son yıllarda sıklıkla araştırılan konular arasındadır. Ayrıca sürdürülebilirlik performansının finansal performansa etkisi ve finansal performansın sürdürülebilirlik performansına etkisi ayrı ayrı çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada finansal performansın sürdürülebilirlik raporlama yapmaya etkisi araştırılmaktadır.

Çalışmada 2018-2021 yıllarında BİST 100 endeksinde işlem gören finansal işletmeler hariç olmak üzere 87 işletmenin finansal bilgileri SPSS 23.0 paket programı kullanılarak Lojistik Regresyon analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. İşletmelerin finansal performansının sürdürülebilirlik performansına dolayısıyla sürdürülebilirlik raporlaması yapmaya etkisi araştırılmaktadır. Analiz, muhasebe bazlı finansal performans ölçütleri (aktif karlılığı-ROA ve özkaynak karlılığı-ROE) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde sadece 2018 yılı için modelin daha uygun olduğu görülmüştür. Ancak genel olarak analiz sonuçları değerlendirildiğinde BİST 100’de yer alan firmaların finansal performanslarının sürdürülebilirlik raporu yayınlamalarının üzerinde anlamlı etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sürdürülebilirlik, Finansal Performans, Lojistik Regresyon Analizi

ABSTRACT

Name and Surname : Muhammed Wasim TİNMES
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Business Administration
Branch : Accounting- Finance
Degree Awarded : Master
Page Number : xiii-78
Degree Date : .././2023
Supervisor : Doç. Dr. Funda ÖZÇELİK

Corporate Sustainability and Financial Performance relationship: A Research on BIST

In recent years, with the result of technological advancements and increasing awareness among individuals about environmental preservation, the interest in the concept of sustainability has further grown. Businesses, as significant actors in sustainable development for a shared future, cannot deny the substantial role of their activities toward this goal. To survive and compete in line with stakeholders' concerns, companies have increasingly integrated sustainability activities into their corporate strategies and begun reporting the outcomes of these activities. Consequently, the contributions of businesses to sustainable development have come under close scrutiny by various stakeholders, and the reports they provide regarding their contributions have become the subject of many studies. Factors driving businesses towards sustainability reporting trend, and measurement and comparison of sustainability performance have become frequently researched topics in recent years. Additionally, the impact of sustainability performance on financial performance and the impact of financial performance on sustainability performance are separate subjects of investigation.

In this study, the financial data of 87 companies, excluding financial institutions, listed in the BIST 100 index for the years 2018-2021, were analyzed using the Logistic Regression method with SPSS 23.0 software. The research investigates the impact of

businesses' financial performance on sustainability performance and, consequently, their inclination to engage in sustainability reporting. The analysis was conducted using accounting-based financial performance metrics, namely return on assets (ROA) and return on equity (ROE). Upon examining the results, it was found that the model is only suitable for the year 2018. However, when the results of the analysis are evaluated in general, it is concluded that the financial performances of the companies in the BIST 100 do not have a significant effect on their sustainability reporting.

KEY WORDS: Sustainability, Corporate Sustainability, Financial Performance, Logistic Regression Analysis

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda beni yönlendiren, emek ve desteğini esirgemeyen sayın danışmanın Doç. Dr. Funda ÖZÇELİK hocama ve özellikle çalışmamın uygulama kısmı ve analiz aşamasında değerli görüş ve bilgilerini benimle paylaşan kıymetli arkadaşım Rabia Derya GÖKYOKUŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim sürecimde fiziki olarak yanımda bulunamamasalar da, bu zamana kadar her anlamda maddi ve manevi olarak yanımda olduklarını fazlasıyla hissettiren en büyük destekçim ve hayattaki en büyük motivasyon kaynağım sevgili ailem'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Tez Onay Sayfası.....	i
Yemin Metni	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xi
ŞEKİLLER	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	3
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Önemi.....	3
1.2. Sürdürülebilirliğe Etki Eden Faktörler	5
1.2.1. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.....	7
1.2.2. Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı.....	9
1.2.3. Karbon Nötr Olma Hedefi.....	10
1.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları.....	12
1.3.1. Sürdürülebilirliğin Çevresel Boyutu	12
1.3.2. Sürdürülebilirliğin Ekonomik Boyutu	13
1.3.3. Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutu	14
1.4. İşletmeler Açısından Sürdürülebilirlik	15
1.4.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik	16
1.4.2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Bileşenleri.....	18

1.4.2.1. Sürdürülebilirlik Kalkınma	23
1.4.2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	26
1.4.2.3. Sosyal paydaş Teorisi	27
1.4.2.4. Kurumsal Hesap Verebilirlik Teorisi	29
1.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması	25
1.5.1. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Faydaları	28
1.5.2. Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesi	29
1.5.2.1. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)	35
1.5.2.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact-UNGC)	35
1.5.2.3. Karbon Saydamlık Projesi	36
1.5.3. Raporlama Standartları	32
1.5.4. Borsa Endeksleri	33
İKİNCİ BÖLÜM	38
2. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ	38
2.1. Performans Kavramı	38
2.2. İşletmelerde Performans ve Önemi	38
2.3. İşletmeler İçin Başlıca Performans Göstergeleri	39
2.4. Performans Ölçüm Yöntemleri.....	41
2.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Performans İlişkisi.....	45
2.6. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Performans İlişkisine Yönelik Literatür İncelemesi	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	53
3. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN FİNANSAL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	53

3.1.	Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	53
3.2.	Araştırmanın Veri Seti ve Değişkenler.....	53
	a) Aktif Karlılığı (ROA)	54
	b) Öz Sermaye (Kaynak) Karlılığı (ROE)	54
3.3.	Araştırmanın Yöntemi	56
3.4.	Araştırmanın Modeli.....	57
3.5.	Araştırmada Elde Edilen Bulgular.....	58
	SONUÇ.....	67
	KAYNAKLAR.....	69

TABLolar

Tablo 1 Sürdürülebilirlik Raporlamasının İşletmeler Tarafından Tercih Edilme ve Edilmeme Nedenleri.....	32
Tablo 2 2014 Yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde İşlem Gören İşletmeler (BİST, 2014b: 12).....	40
Tablo 3 Model Değişkenleri	59
Tablo 4 2018 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları.....	62
Tablo 5 2019 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları.....	62
Tablo 6 2020 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları.....	62
Tablo 7 2021 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları.....	62
Tablo 8 2018 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları	63
Tablo 9 2018 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları.....	63
Tablo 10 2019 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları	63
Tablo 11 2019 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları.....	64
Tablo 12 2020 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları	64
Tablo 13 2020 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları.....	64
Tablo 14 2021 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları	65
Tablo 15 2021 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları.....	65
Tablo 16 ROA Değişkenli Model Özeti.....	65
Tablo 17 ROE Değişkenli Model Özeti	65
Tablo 18 ROA Değişkenli Model için Hosmer-Lemeshow Test Sonuçları.....	66
Tablo 19 ROE Değişkenli Model için Hosmer-Lemeshow Test Sonuçları.....	67
Tablo 20 ROA Değişkenli Model Sınıflandırma Tablosu	67
Tablo 21 ROE Değişkenli Model Sınıflandırma Tablosu.....	68
Tablo 22 ROA Değişkenli Model Sonucu	69
Tablo 23 ROE Değişkenli Model Sonucu.....	69

ŞEKİLLER

Şekil 1 İşletme ve Paydaşları.....	28
Şekil 2 Kurumsal Raporlamamın gelişimi.....	31

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	: Araştırma geliştirme
AYM	: Avrupa Yeşil Mutabakatı
BM	: Birleşmiş Milletler
BİST	: Borsa İstanbul
CDP	: Karbon Saydamlık Projesi
CERES	: Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu
ÇKKV	: Çok Kriterli Karar Verme
DJSI	: Dow Jones Sürdürülebilir Endeksi
EIRIS	: Etik Yatırım Araştırma hizmetleri Limited Şirketi
EMAS	: Avrupa Birliği Eko Yönetim ve Denetim Programı
ESI	: Çevresel Sürdürülebilir Endeksi
GRI	: Küresel Raporlama Girişimi
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISO	: Uluslararası Standartlar organizasyonu
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
ROA	: Aktif Karlılığı
ROE	: Öz Sermaye Karlılığı
ROS	: Satışların Getirisi
SPK	: Sermaye Piyasası kurulu
SR	: Sürdürülebilirlik Raporu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEF	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNGC	: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi
WCED	: Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu

GİRİŞ

Dünyada nüfus arttıkça gıda ihtiyacı ve buna yönelik tarımsal faaliyetler de artmakta, içilebilir suların önemli bir kısmı sulama amaçlı tüketilmektedir. Ayrıca, tarımsal faaliyetlerde kullanılan çok çeşitli kimyasallar nedeniyle topraklar hızla kirlenmekte ve kalitesi düşmektedir. Sanayi Devrimi'nin ardından hız kazanan endüstrileşme ve buna paralel değişen tüketim alışkanlıkları, doğal kaynakları tükenme noktasına getirmiş, çevrede ortaya çıkan kirlenme ve tahribat, tafafisi zor boyutlara ulaşmıştır (Hathaway, 2016: 3-4). Bu olumsuz gelişmeler karşısında dünya çapında geleceğin korunması ile ilgili farkındalık gün geçtikçe artmış ve artmaya devam etmektedir. Bu farkındalık sürdürülebilir kalkınmanın ve sürdürülebilirlik kavramının önemini artırmıştır.

Sürdürülebilirliğin sağlanmasında birçok kesimin rolü bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramından en çok etkilenen, önemli etkisi ve rolü olan kesimlerden birisi de işletmelerdir. İşletmeler faaliyetlerini gerçekleştirirken çevre ve toplum üzerinde önemli etkileri olduğundan, artık paydaşları, işletmelerden sorumlu davranışlar beklemektedir. Bu bağlamda kurumsal sürdürülebilirliğin, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için işletmelerin hangi alanlara odaklanması gerektiğine yön vermesi ve işletmelerin, hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte ortak bir hedef doğrultusunda hareket etmesi bağlamında önemi vurgulanmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirliğin işletmeler tarafından benimsenmesi ile çevreye verilen zarar minimuma indirilecek ve çevresel dengenin sağlanmasına katkı sağlanacaktır. Ayrıca işletmelerde sosyal sorumluluk projelerine verilen önemin artmasıyla bireylerin kaynaklara eşit bir şekilde ulaşımı sağlanacak, böylece sosyal adaletin gelişmesine katkı sağlanacaktır. Kurumsal sürdürülebilirlik bağlamında gerçekleştirilecek olan faaliyetler ve gelişmeler sadece işletmelere bir fayda sağlamayacak aynı zamanda hem toplum hem de sürdürülebilirlik kalkınma adına katkı sağlayacaktır (Kuşat, 2012; Caymaz vd., 2014).

Çalışmanın birinci bölümünde; sürdürülebilirlik kavramı, önemi, sürdürülebilir kalkınmaya yönelten etkenler ve sürdürülebilirlik raporlaması hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde, performans, performansın önemi, performans ölçüm yöntemleri ve sürdürülebilirliğin işletme performansı ile ilişkisi

irdelenecektir. Üçüncü bölümde BIST 100’de yer alan işletmelerin finansal performansı ile sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişki lojistik regresyon analizi ile araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Önemi

Sürdürülebilirlik kavramı, ifade ettikleri bakımından son derece geniş kapsamlı olduğu için farklı yaklaşımların ve tanımların olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirlik, en genel şekliyle; bir durumun ya da var olanın devamlılığını ifade etmekte, ekolojik sistemin devamlılığı ve doğal kaynakların bizden sonraki nesillere aktarılabilme potansiyeli olarak tanımlamaktadır (Kuşat, 2012: 64; Tıraş, 2012: 59).

Bugün bizim ihtiyaç duyduğumuz kaynaklara gelecek nesiller de ihtiyaç duyacağından ve bu kaynaklar sonsuz ve sınırsız olmadığından kullanımları ciddi bir sorumluluk gerektirmektedir (Kuter ve Ünal, 2009: 147). Bizden sonraki nesillerin de suya, enerjiye ve ekilebilir topraklara ihtiyacı olacağı gerçeği, bu kaynakların verimli kullanılmasını, yani sürdürülebilir olmasını zorunlu hale getirmektedir (Örki ve Ağırseven, 2016: 97-98). Bu nedenle, doğal kaynaklar kullanılırken yalnızca bugünün ihtiyaçlarına değil, bu kaynakların tükenebilir olduğuna ve bizden sonrakilerin de ihtiyaç duyacağı gerçeğine odaklanmak gerekmektedir. Bu sorumluluk kapsamındaki yaklaşımların tümü, sürdürülebilirlik kavramı içinde değerlendirilmektedir (Kuter ve Ünal, 2009: 147; Örki ve Ağırseven, 2016: 97-98). Çevreyle ilgili sistemlerin ve fonksiyonların devamlılığına yönelik sürdürülebilirlik yaklaşımında kaynakların daha duyarlılıkla ve akılcı bir şekilde kullanımına öncelik verilmektedir (Üstünışık, 2014: 1).

Sürdürülebilirlik kavramı; doğal kaynakların sonsuz ve sınırsız olmadığını göz önünde bulundurarak kaynak kullanımını ve kalkınmanın ekolojik çevreye zarar vermeden de sağlanabileceği öngörüsüne dayanan bir yaklaşımı benimsemektedir. Dolayısıyla, sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutları olan bir yaklaşımı ifade etmekte, üretimden tüketime, tüm aşamalarda sorumluluk gerektiren çok boyutlu bir çerçeve kapsamında ele alınmaktadır (Korkmaz ve Sertoğlu, 2013: 130).

İnsanlık, varoluşundan bugüne kendini çevreleyen doğa ile iç içe yaşamış, doğanın nimetlerinden faydalanırken kimi zamanda zorlukları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ancak, bugün gelinen noktada, artan nüfusa, insan faaliyetlerine ve bozulan ekolojik dengeye bağlı olarak doğal kaynakların ciddi derecede azaldığı, yaşam alanlarının yok olduğu ve bu nedenle insanlığın geleceğinin tehlike altında olduğu görülmektedir. Bilimsel gelişmeler ve teknolojik anlamda kat edilen yol oldukça önemli olmakla birlikte, bunların ekolojik çevre üzerinde yarattığı baskı da geri döndürülemez boyutlara ulaşmakta, doğal yaşamı ve kaynakları hızla tahrip eden bu süreç yeni ikilemler yaratmaktadır (McManus, 2010, s. 162).

Çevrenin ve kaynakların korunması, artık kişisel ya da bölgesel bir mesele olmaktan çıkmış, büyük küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu sebeple birçok uluslararası konferansta bu küresel soruna dikkat çekilmekte, iş birliği çağrıları yapılarak çözüm aranmaktadır. Bugün yalnızca kar odaklı ekonomik kalkınma politikaları ile sürdürülebilir bir dünyanın mümkün olmadığı açıkça görülmekte, bu yaklaşımın faturasının, çevreye, tüm insanlığa ve gelecek nesillere kesiliyor olması, klasik kalkınma yaklaşımının terk edilerek yerine sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının benimsenmesini zorunlu hale getirmektedir (Ballı ve Yaylı, 2019: 303-304).

Sürdürülebilirlik, var olanın, elde olanın korunup devamlılığının sağlanması olarak açıklanmakta, dolayısıyla sürdürülebilirlik ile üretim, tüketim ve ekonomik kalkınma arasında sıkı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik büyüme ya da kalkınma kavramları temelde ekonominin konusu gibi görünmekle birlikte sürdürülebilirlik kapsamında ele alınan başlıca kavramlar arasında yer almaktadır. Bunun nedeni, günümüz dünyasında sosyal ve çevresel boyutu olmayan finansal kalkınma modellerinin artık yeterli görülmemesi, geçerliliğini ve sürdürülebilirliğini yitirmesidir (Horasan ve Aktaş, 2021: 2608). Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı giderek daha fazla geçerlilik kazanmakta, doğal kaynakların korunarak daha akılcı ve verimli kullanıldığı, sürdürülebilir ekonomilere doğru bir dönüşüm gerçekleşmektedir. Bu noktada söz konusu olan kaynaklar arasında insan kaynağı da yer almakta gerek doğal gerek beşerî tüm kaynakların israf edilmeden kullanıldığı

ekonomik kalkınma ve büyüme modelleri üzerinde durulmaktadır (Korkmaz ve Başkalkan, 2011: 62).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak 19. yüzyılın başlarında telaffuz edilmeye başlamış, zaman içinde çevresel sorunların hızla artmasına ve kaynak kıtlığı yaşanmasına bağlı olarak toplumdaki yankısı büyümüş genişlemiştir (Tıraş, 2012: 59). Çünkü bugün gerçekleşen insan faaliyetlerinin ve yapılan eylemlerin geleceği etkileme potansiyeli büyüdükçe gelecekteki alternatiflerin varlığı tehlikeye girmekte, sürdürülebilir bir dünya ve insan neslinin devamı için kaynakların bugünkü kullanımını son derece önemli hale gelmektedir (Ceran, 2017: 61).

Sürdürülebilirlik, bugün toplum tarafında da oldukça geniş karşılık bulan, yaşam alışkanlıklarıyla, üretim ve tüketim süreçleriyle, ekonomiyle, kalkınmayla, çevreyle ve gelecekle ilişkilendirilen çok boyutlu ve çok etkili bir kavram olarak önemini artırmaktadır. Dolayısıyla güncel politikaların da sürdürülebilirlik yaklaşımını dikkate alarak şekillendiği, bu konuda çok sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bazı algı ve yorum farklılıkları olmakla birlikte sürdürülebilirlikle ilgili temel ortak yaklaşımın; dünyamızın sahip olduğu kaynakların israf edilmemesi, gelecek nesillerin de hakkı olan bu kaynakların kullanımında sorumluluk bilincinin ekonomik kar beklentisinin önüne geçmesi noktasında olduğu görülmektedir (Korkmaz ve Sertoğlu, 2013: 128-130).

1.2. Sürdürülebilirliğe Etki Eden Faktörler

Dünyanın son birkaç yüzyılına, yaşanan hızlı gelişim ve değişim süreçlerine bakıldığında, çevre ve sürdürülebilirlik anlamında en fazla belirleyici olan başlıca üç unsurun; sanayileşme, nüfus artışı ve kentleşme olgusu olduğu görülmektedir. Dünya nüfusu kontrolsüz bir hızla artarken kentlerin kalabalığı da artmış, bu nüfusun artan taleplerine karşılık vermek için sanayileşme de paralel olarak artmış ve toplamda hem çevre ciddi düzeyde tahrip olmuş hem de kaynaklar tükenme noktasına gelmiştir. Bu süreç içinde gelişen teknoloji sanayileşmeyi desteklemiş, üretimin hacmi arttıkça toplumun tüketim talebi de artmış ve çeşitlenmiştir. Arz ve talepteki bu karşılıklı artışa bağlı olarak kaynaklar sorumsuzca kullanılmış, tükenebilir oldukları gerçeği göz ardı edilmiştir (Bayar, 2016, s. 22). Nitekim Sanayi Devrimi sonrası süreçte nüfusun hızla

arttığı ve doğal kaynakların kontrolsüzce kullanılarak tahrip edildiği bilinmektedir. Bunun doğal sonucu ise büyük çaplı çevre sorunları olmuş, dünya giderek ısınırken mevsimler değişmeye başlamıştır. Gidişat endişe verici olduğu için çevreci söylemlerle birlikte çözüm arayışları ve önlemler de artmış “sürdürülebilir kalkınma”, “temiz enerji” ve “yeşil pazarlama” kavramları daha sık dillendirilmeye başlamıştır (Ünüvar, vd., 2018: 21).

İnsanların tüketim alışkanlıkları bugün hala kademeli bir şekilde artışını sürdürmektedir. Bu aşırı tüketimin sonucu olan atıkların ortaya çıkardığı çevre kirliliği ve ekolojik yıkım da telafi edilemez boyutlara ulaşmıştır. Geline nokta, kaynakların akılcı kullanımı ve çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konudaki girişimlere bakıldığında ise verimli kaynak kullanımına, çevrenin korunmasına, geri dönüşüme, üretim, tüketim ve atıkların imha süreçlerine odaklanıldığı, sürdürülebilir bir dünya için sürdürülebilir yeşil ekonomiye geçilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir (Gülşen ve Yenigün, 2020: 1367).

Sanayi Devrimi ile birlikte etkinlik kazanan doğrusal ekonomi modeli, artan nüfus, enerji tüketimi ve bunlara bağlı ortaya çıkan çevresel sorunlar nedeniyle geçerliliğini kaybetmiş, sürdürülebilir olmadığı görülen bu model yerine, sürdürülebilir döngüsel ekonomi modeline dönüş başlamıştır. Dünyanın ve kaynakların geleceği açısından bu dönüşüm kaçınılmaz görülmekte, döngüsel ekonomi bu bağlamda alternatif bir ekonomi modeli olarak değerlendirilmektedir. Mevcut kaynakların verimli kullanılması, geri dönüşüm uygulamalarıyla atıkların ekonomiye geri kazandırılması gibi çevre dostu uygulamaları merkeze alan bu model, sürdürülebilir kalkınmanın gereği olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2022: 20-21).

Klasik doğrusal ekonomi modelinin bir sonucu olan çevre sorunları, özellikle büyük kentlerde daha dikkat çekici hale gelmiş, bu modelde devam etmenin tabloyu daha da vahim hale getireceği görülmüştür. 18. ve 19. yüzyıllar, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle tarımsal faaliyetlerin büyük oranda azalmasına, tarımsal yapılanmanın bozularak üretim ve tüketim anlayışının bütünüyle değişmesine sahne olmuştur. Çünkü bu dönem itibarıyla kırsal alanlarda tarımla uğraşan çok sayıda insan topraklarını terk edip büyük şehirlere göç ederek sanayi sektöründe işçi olmuş,

zamanla da tarım yapılan toprakların üstüne şehirler ve fabrikalar inşa edilmiştir (Yalçın ve Negiz, 2020: 29).

Bugünün insanı, üretmeden tüketen, tüketim talebi her geçen gün daha da artan ve çeşitlenen bir model üzerinden tek tipleştirilmekte, bu durumun kapitalist sistemin bir dayatması olduğu düşünülmektedir. Günümüzün tüketim odaklı, üretmeyen insan dayatmacı, popüler tüketim kültür karşısında var olma savaşı vermektedir. Yerel ekonomilerin büyümesini de olumsuz etkileyen bu durum, toplumsal yapıları kapitalist sistemin isteğine uygun bir hiyerarşi içinde yeniden şekillendirmektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, tüketimin çok daha fazla olduğu, bu ülkelerin bu talebi daha az gelişmiş ülkelerin kaynakları ile karşılama çabasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dünyadaki kaynak dağılımı adaletli bir şekilde gerçekleşmemekte, bazı ülkeler refah içinde fazladan tüketim yaparken bazı ülkeler durmadan yoksullaşmaktadır (Kara, 2014: 31).

1.2.1. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Günümüzde bölgeler arası kalkınma farklarının giderilmesinde ve ulusal kalkınmanın sağlanmasında bölgesel kalkınma politikası işlevsel bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ise sürdürülebilirlik önem arz etmektedir. Bu çerçevede bölgesel kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma olguları birbirlerini kapsayıcı ve tamamlayıcı özellikler sergilemektedir. Aktüel akademik çalışmalarda “sürdürülebilir bölgesel kalkınma” kavramına vurgu yapılmaktadır (Öztopçu, 2017, s. 80-84). Küresel ölçekte benimsenen sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, bölgesel ve yerel düzeyde kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla

yapılan planlamalarda yer verilmesi önem kazanan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekosistemin bir parçası olarak insan, diğer tüm canlılar gibi dış çevreye bağımlıdır ve onun yasalarına boyun eğmek zorundadır. Ancak insan, diğer canlılardan farklı olarak yarattığı ve geliştirdiği kültür ve bilgi ile doğanın sınırlamaları karşısında mücadeleci bir konuma geçerek ona şekil verebilmiş, doğal güç kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek ve biçimlendirerek kullanabilmiştir. İnsanın ilk teknolojik davranışının, kullandığı taş ve sopaların işlevselliğini artırmak için uçlarını ve kenarlarını sivirtmek ve keskinleştirmek olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Böylece, toprağı eşelerken daha derinlerdeki bitki yumrularına ulaşabilmeyi; daha çok avlanmayı ve avlanan hayvanların parçalanmasını kolaylaştırmayı amaç edinmiştir. Bir başka ifade ile verimli davranış biçimleri geliştirerek daha üretken olmuşlar, bunu da akıl yolu ile elde ettikleri bilgiyi kullanarak gerçekleştirmişlerdir. İnsanın ihtiyaçlarını karşılama çabası, insan-doğa-bilgi üçlemesi içinde daha üretken ve daha verimli olabilme dürtüsü ile geçmişten günümüze toplumların yaşadığı tüm gelişme evrelerinin ana motifi olmuştur. İnsanın fiziksel yaşam koşullarının korunması ve iyileştirilmesine odaklanan dünya görüşü, yaşamı ekonomikleştirirken toplumsal sorunları ve bireyi de ekonomikleştirmiştir. İnsanın çevre koşullarını kendi gereksinimlerine uydurabilme becerisi sayesinde, bugün dünyamız, gitgide insan yaşamını tehdit eden bir yönelişin içine girmiş bulunmaktadır. Verimliliği karlılığın ve satış rakamlarının artırılmasının bir aracı olarak gören sistemler, sadece yeryüzünün ekosisteminin değil, insanın da her yönüyle sömürülmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle insanlığın geleceği yalnızca doğanın korunmasına değil, bireyin ve toplumun da yaşamının korunmasına, geleceğe yönelik stratejilerin insanı ve doğayı bir arada gözetmesine bağlıdır (Rubinoff 1991, 75-89)

IMF gibi Dünya Bankası gibi küresel kuruluşlar, yatırım finansmanı sağlarken bu yatırımların sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olup olmadığına dikkat etmekte, sürdürülebilirliğe uygun olanlara öncelik tanımaktadır. Çünkü sürdürülebilir olmayan kalkınma modelleri ile devam edildiği takdirde sorunun çok daha büyük boyutlara ulaşacağı açıkça görülmekte, sürdürülebilirlikle ilgili ortaya konulan ilke ve

standartların temelinde bu endişe bulunmaktadır. BM bu dönüşüme öncülük etmekte, diğer küresel kuruluşlar da destek vermektedir (Basiago, 1999: 147-149).

Bugün dünyanın hemen her yerinde sürdürülebilir kalkınmaya öncelik verilmekte, ekonomik büyümenin en temel koşulları arasında gösterilmektedir. Çünkü ancak sürdürülebilir ekonomilerle geleceğe taşınmanın, varlığı korumanın mümkün olduğu kabul edilmekte, çevre boyutu hesaba katılmayan bir ekonomik büyümenin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyum sağlamadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, çevreyi, toplumu, insanı ve gelecek nesilleri önceleyen geniş kapsamlı bir kalkınma modeli etrafında birleşilmektedir. Avrupa Birliği'nin 2018 yılında hazırlayıp sunduğu "Sürdürülebilir Kalkınmanın Finansmanı Eylem Planında" bu amaçların altı yeniden çizilmiştir (Zengin ve Aksoy, 2021: 363-364).

2019 yılında yayınlanan "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı" raporunda, 2019 yılında ölçülen emisyon oranlarının Paris Antlaşması'nda belirlenen hedefler (küresel ısının 1.5 -2 °C aralığında tutulması) için oldukça kritik bir noktada olduğu ifade edilmiştir. Emisyon oranlarının hedeflenen sınıra çekilebilmesi için 2020-2030 arası dönemde her bir yıl için %7,8'lik bir emisyonun azalmasını sağlanması gerekmektedir. Bu azaltmanın sağlanamaması durumunda, küresel ısınmanın oldukça yıkıcı sonuçlar doğuracak derecede artacağı düşünülmekte, bunun önüne geçebilmek için amaca yönelik her türlü yol haritasının yerel ve küresel çapta uygulanması gerekmektedir. 194 ülkenin taraf olduğu 2015 tarihli "2030 Ajandasında" zararlı emisyonların azaltılması ve iklim değişikliğine çözüm bulunması amacıyla toplam 17 başlıktan oluşan hedefler belirlenmiş, ayrıca 169 alt başlıkla bu detaylandırılmıştır. Bu başlıklar arasında dikkat çekici olanlardan bir tanesi, açlık, yoksulluk ve eğitimde eşitsizlik gibi temel sorunların çözülerek kontrolsüz nüfus artışının durdurulmasına yöneliktir (Özcan, 2020: 181).

1.2.2. Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı

AB'nin, çevre kirliliği, küresel ısınma ve iklim değişikliği konularında uzun yıllardır devam ettirdiği mücadelenin ve yapılan düzenlemelerin devamı niteliğinde olan "European Green Deal" yani "Avrupa Yeşil Mutabakatı" aynı zamanda Paris Anlaşması'nın da devamı niteliğindedir. Bu mutabakat çerçevesinde hedeflenen ise

2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarının tüm dünyada tümüyle ortadan kaldırılmasıdır. Bu dönüşümün başta Avrupa ülkeleri olmak üzere küresel boyutta gerçekleşmesi arzu edilmektedir (Şahin ve Önder, 2021: 196).

2019 senesinde AB tarafından oluşturulan Yeşil Mutabakat, temelde stratejik bir vizyonun hayata geçirilmesi olarak değerlendirilmekte, 2050 yılı olarak belirlenen tarihe kadar iklim açısından tamamen nötr bir kalkınma ve ekonomi modelinin yaratılması öngörülmektedir. Bu yapılırken hem toplumun refah düzeyinin hem de kurumların rekabet gücünün zaman içinde artırılması üzerinde durulmaktadır. AB'nin çevreyle ilgili girişim ve bu çabalarının bir sonucu olarak 1990-2018 yılları arasında sera gazı emisyonlarında kayda değer bir azalma (%23) olduğu, aynı dönemde ekonomide kaydedilen genişlemenin ise %61 civarında olduğu görülmektedir. Bu olumlu geri dönüşümün en önemli nedeni bu süreçte yenilenebilir enerjilerin kullanılmaya başlaması ve bu kullanımın teşvik edilerek artırılmasıdır. Paris Anlaşmasında 2050'ye kadar azaltılması hedeflenen sera gazı emisyon oranı %40 iken AB Yeşil Mutabakatı'nda bu oran güncellenerek %55'e çıkartılmıştır. AB bu hedefi tutturabilmek için yıllık 260 milyar Euro'yu bulan yatırımlar yapmayı planlamaktadır (Bektaş, 2021: 18-19;

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın yol haritası, uzun yıllardan beri uygulanan ve çevreyi kapsam dışı bırakan doğrusal ekonomiden vazgeçilerek, yerine çevre dostu döngüsel ekonominin getirilmesi bu dönüşümün sağlanması üzerine belirlenmiştir. Bu dönüşümün sağlanmasında Avrupa Yeşil Mutabakatı oldukça önemli bir adım olarak görülmekte, uluslararası ticaretin döngüsel ekonomi modeline göre yeniden yapılanmasını destekleyeceği düşünülmektedir (Yılmaz, 2022: 28).

1.2.3. Karbon Nötr Olma Hedefi

Sanayi Devrimi ile fosil yakıt kullanımında hızlı bir artış olmuş, dünya nüfusunun da eş zamanlı olarak hızla artması nedeniyle bu nüfusun gıda ve barınma gibi başlıca ihtiyaçlarının karşılanabilmesi zorlaşmıştır. Tarıma ayrılan alanlar sanayiye açılmış, orman alanları yok olmaya başlamış, ihtiyaç duyulan enerji fosil yakıtlarla karşılanmaya çalışıldıkça sera gazı emisyonları da hızlı bir şekilde artmıştır.

Buna bağlı olarak yaşanan küresel ısınma beraberinde iklim değişikliğini getirmiş, dünya yıkıcı afetlere açık hale gelmiştir (Kocaman, 2020: 46).

Sera gazlarının atmosferde hızla artması, yerkürenin normalden fazla ısınmasının ve iklim değişikliğinin en önemli nedenidir. Dünyanın ısı dengesinin bozulmasının başlıca nedeni ise insan faaliyetleridir. İnsan faaliyetleri yoğunlaştıa sera gazı emisyonları artarak birikmektedir (şahin ve Avcioğlu, 2016: 158). Stratosferde biriken bu emisyonlar, güneş ışınımının tutulmasına ve geri yansıtılmasının zorlaşmasına neden olmakta, iklimin soğutulmasını engellemektedir. Sera gazlarının oldukça uzun ömürlü olması atmosferdeki aerosol birikiminin artışını tetikleyen etkenler arasındadır (Türkeş, 2008: 31).

Kyoto Protokolü, tüm dünyayı etkileyen iklim değişikliği sorununa çözüm getirilebilmesi ve etkilerinin mümkün olduğunca azaltılması amacıyla küresel çapta oluşturulmuş bir protokoldür. Bunun için özellikle sera gazı emisyonlarının düşürülmesine odaklanılmış, bu bağlayıcı hedef doğrultusunda bir yol haritası çizilmiştir. Buna göre; protokole katılım gösteren ülkelerin 2008-2012 yıllarını kapsayan ilk taahhüt sürecinde insan faaliyetlerine bağlı CO₂ ve diğer sera gazı emisyonlarını 1990'da llenen değerin %5'i kadar azaltması, 2020 olarak belirlenen ikinci taahhüt sürecinde (Doha Değişikliği Kapsamında) bu oranın %18'e çıkarılması hedeflenmiştir (Uçak ve Villi, 2021: 97).

Kyoto Sözleşmesi'nde imzası bulunan ülkelerden biri olan Türkiye'de kişi başına tüketilen elektrik miktarı da CO₂ emisyon miktarı da gelişmiş ülkelere nazaran bir hayli düşüktür. Ancak, birim GSYH baz alınarak yapılan hesaplamada birim başına 0,5 kg/2000 dolar olarak hesaplanan değerin, AB ortalamasına göre (0,3 kg/2000 dolar GSYH) yüksek olduğu dikkat çekmektedir (stnişık, 2014: 60-61).

Küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadele devam etmekte, AB, 2026 yılında "Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasını" devreye sokarak başta demir-elik gibi alüminyum gibi enerji yoğun sektörleri kapsayan bir karbon fiyatlaması planlamaktadır (Uçak ve Villi, 2021: 105).

Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM)'da aynı hedef doğrultusunda başta üye ülkeler olmak üzere ticaret ilişkisi içinde oldukları tüm ülkelerde sera gazı emisyonlarının en aza indirilmesine odaklanmaktadır. Ayrıca dünyanın her yerindeki çevre dostu, yeşil odaklı kalkınma girişimlerini destekleyen Yeşil Mutabakat'ın sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomiye dönüşüm süreciyle uyumlu hareket ettiği görülmekte, enerji ihtiyacının karşılanması noktasında kaynak yönetimi anlamında kılavuz niteliğinde bir mutabakat belgesi olduğu ifade edilmektedir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, AB üyesi ülkelerle ticaret yapan, ihracat yapan tüm sektörler ve ülkeler için bağlayıcı olacaktır. Türkiye de bu AB ile ticaret yapan ülkeler arasında olduğu için AYM'nin sera gazı emisyonları için belirlediği sınırlamaya uymak, uyum politikalarını uygulamaya koymakla yükümlüdür (Yılmaz, 2022: 21-22).

1.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları

Sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi için bu kapsam içinde yer alan unsurların da aynı şekilde sürdürülebilir olması gerekmektedir. Yani, ekonomik, ekolojik ve sosyal unsurların sürdürülebilirliği çerçevesinde sürdürülebilir bir kalkınmadan bahsetmek mümkün olacaktır (Tüm, 2014: 63; Yalçın ve Karakaş, 2019: 148; Alp, vd., 2015: 65). Bu unsurlardan yalnızca birinin sürdürülebilir olmaması bile uzun vadede sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini engellemektedir. Ancak, uygulamaya bakıldığında ekonomik boyuta odaklanıldığı kadar diğer boyutlara odaklanılmadığı görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde bu fark daha dikkat çekici boyutlarda ortaya çıkmakta, ekonomik kalkınmaya verilen önem diğer boyutları gölgede bırakmaktadır. (Peşikoğlu, 2012: 83; Ecer, 2019: 367).

1.3.1. Sürdürülebilirliğin Çevresel Boyutu

Çevresel boyut, sürdürülebilirliğin işletmeler açısından özellikle öne çıkan boyutu olarak değerlendirilmektedir. Çünkü işletmelerin çevre üzerinde yarattığı tahribat bireysel tahribatla karşılaştırılamayacak kadar büyüktür. Bu nedenle, kurumsal sorumluluk da bireysel sorumluluğa göre çok daha fazla olup, doğrudan yönetim mekanizmalarında çözüm aranması, işletmelerin daha yüksek bir duyarlılıkla ve çevresel tehditlere karşı daha yüksek bir baş etme kabiliyeti ile yapılması gerekmektedir (Kandemir, 2021: 857). Bunun sağlanması için de kurumsal

sürdürülebilirliğe önem verilmesi, kurumsal politikaların çevre ve toplum odaklı belirlenmesi sağlanmalıdır. Her kurum, faaliyetleri, üretim süreçleri veya sundukları hizmetler neticesinde oluşan çevresel etkinin farkında olmalı, gerekli önlemleri almalı ve bunu kurumsal kimliğine yansıtmalıdır. Sürdürülebilirlik ilkelerine uygun politika ve planlamalarla ekonomik hedeflere ulaşmak, sürdürülebilir kalkınma olarak kabul edilmektedir (Kuşat, 2012: 76). Bir işletmenin ekonomik anlamda sürdürülebilir olması demek, hedeflediği karı elde etmesi ve finansal anlamda güçlü bir yapıda olması demektir. İşletmelerin çevresel boyutta sürdürülebilir olması ise bu hedeflerine çevreyi kirletmeden veya mümkün olan en az zararla ulaşmaları anlamına gelmektedir (Yalçın ve Karakaş, 2019: 148).

Özellikle imalat yapan işletmeler, kaynak kullanımı, atık oluşumu, atmosfere salınan gazlar ve çevresel kirlilik konusunda daha fazla öne çıkmaktadır. Bu nedenle imalatçı işletmelerde sürdürülebilirlik uygulamalarının tedarik zincirini de kapsamı gerekmekte, ancak bununla ilgili başvurulacak standartların yeterli olmadığı görülmektedir. Uygulamada işletmelerin çevresel etkisini belirlemek için çoğunlukla yaydıkları CO2 miktarının tespit edilmesine öncelik verilmektedir. Zamanla gerek devletin gerek işletmelerin çevreye yönelik duyarlılığı artmakta, bireysel farkındalık da buna paralel olarak artış göstermektedir (Şişman, vd., 2016: 79-80).

1.3.2. Sürdürülebilirliğin Ekonomik Boyutu

Sürdürülebilirliğe ekonomik boyutundan bakıldığında ise eldeki öz sermaye ile kaynakların yönetimi olarak tanımlandığı görülmektedir. Dolayısıyla, ekonomik açıdan sürdürülebilirliği olan bir işletmenin paydaşları da bundan olumlu etkilenecek, ekonomik getiri elde edecektir. Sahip olunan öz kaynaklar, borçlar, demirbaşlar, alacaklar ve benzer tüm ekonomik varlıklar ile bunların yönetim şekli işletmelerin sürdürülebilirlik ölçümlerinde göz önünde bulundurulmuş göstergelerdir (Duran, 2018: 16).

İktisatçıların gözünden sürdürülebilirlik kavramına bakıldığında ekonomik sermayenin varlığını devam ettirme eğilimi şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Bu yaklaşıma göre ekonomik sürdürülebilirlik için sadece kazanç elde etmek yeterli olmayıp tüketimin de aynı şekilde sürdürülebilirlik eğiliminde olması gerekmektedir

(Kurnaz ve Kestane, 2016: 283). Konuya girişimcilerin gözünden bakıldığında ise odaklanılan kavramların, temiz çevre, hava ya da sudan ziyade ihtiyaç duyulan kaynaklar olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım farklılıklarından hareketle kurumsal anlamda sürdürülebilirlik için sadece bir kesimin bilinçlenmesinin yeterli olmadığı, sürdürülebilirlik bilincinin tüm kesimleri kapsayacak şekilde genişlemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Kalkınma planlamaları sürecinde ekonomik kaynakların verimli kullanılarak sürdürülebilir kalmalarına özen gösterilmesi gerektiği, ekolojik boyutu hesaba katılmayan kalkınma planlarının gerçekçi olmadığı ifade edilmektedir (Yurtsal, 2019: 62-63).

1.3.3. Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutu

Günümüzde kurumsal faaliyetler yakından takip edilmekte, toplumun da bu faaliyetleri onaylaması önemsenmektedir. Bu noktada işletmeler açısından sürdürülebilirliğin sosyal boyutu ortaya çıkmakta, sosyal sürdürülebilirlik kurumsal sürdürülebilirliğin bir gereği, koşulu olarak görülmektedir. Bu nedenle işletmeler, paydaşlarıyla olan ilişkilerinde daha dikkatli ve hassas davranarak faaliyetlerini sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bugünün koşullarında işletmeler için yalnızca ekonomik hedefleri tutturmak başarılı olmaya yetmemekte, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunda da başarılı olmadan fark yaratmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, başarılı olmak ya da fark yaratarak öne çıkmak isteyen her işletmenin sosyal sorumluluklarının bilincinde olması ve yerine getirmesi beklenmektedir (Kurnaz ve Kestane, 2016: 283; Tüm, 2014: 64).

Sürdürülebilirlik yaklaşımına sosyal boyutu üzerinden bakıldığında sadece bugünün değil geleceğin toplumlarına karşı da duyarlı ve sorumlu olmak, onların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak kaynakları kullanmak gerektiği anlaşılmaktadır. İşletmeler, üretim süreçlerinde gelecek nesillerin de hakkı olan kaynakları doğal koşulları zorlamadan ve yenilenebilmelerine imkân tanıyacak şekilde kullanmaya dikkat etmeli, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun gelecek nesillerin, dolayısıyla da insanlığın devamını kapsadığını bilerek faaliyette bulunmaları gerekmektedir (Kuşat, 2012: 65).

Kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, işletmelerin faaliyetlerinden doğan sosyal olumsuzlukların farkında olarak bunları bertaraf etmeleri, yine kendi faaliyetlerine bağlı ortaya çıkan olumlu etkilerini artırmaları olarak ifade edilmektedir. Daha yalın bir anlatımla; işletmelerin toplum üzerindeki sosyal etkilerinin olumluya çevrilmesi olarak tanımlanan kurumsal sosyal sorumluluğun kapsamına, etik, ekonomik, hukuki ve gönüllülük gibi alt boyutlar dahil edilmektedir (Tüm, 2014: 62).

1.4. İşletmeler Açısından Sürdürülebilirlik

Toplumsal kalkınmaya önemli katkıları olmakla birlikte işletme faaliyetlerinin neden olduğu sosyal, çevresel ve ekonomik olumsuzlukların varlığı da göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. İşletmeler hem buldukları çevreyi etkilemekte hem de bu çevreden etkilenmektedirler. Dolayısıyla karşılıklı bir etkileşim söz konusu olup, işletmelerin çevreye karşı duyarlılığı, günümüz sürdürülebilirlik yaklaşımının ve yeşil ekonomik dönüşümün de bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. İşletmeler hem çalışanlarına hem topluma hem de çevreye karşı sorumludurlar. Faaliyetlerini bu sorumluluk çerçevesinde yürütmeleri, sürdürülebilirliği hem ekonomik hem sosyal hem de çevresel boyutlarda etkilemekte, bu sayede yarattıkları değer, sürdürülebilir bir dünyaya katkı olarak kabul edilmektedir (Aracı ve Yüksel, 2016: 788). Faaliyetlerini çevresel duyarlılıktan uzak yürüten işletmeler, sadece ekonomiye değil, çevreye ve topluma da zarar vermektedirler. Bir başka deyişle, işletmeler çevreye zararlı faaliyetleri ile kısa vadede kar elde etseler bile daha uzun vadede neden oldukları zararın faturasını kendileri de dahil olmak üzere tüm toplum ve çevre çok daha pahalıya ödemektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirliğin kurumsal yönetimlerle güçlü bir ilişkisi olduğu düşünülmekte, işletmelerin sürdürülebilirlik çerçevesinde faaliyetlerde bulunması çevre, toplum ve ekonomi anlamında büyük bir kazanç olarak görülmektedir (Tüm, 2014: 60; Ceran, 2017: 60).

Yalnızca çevresel boyutu üzerinden ele alındığında da işletmelerin sürdürülebilir olmayan faaliyetlerinin çevrede yarattığı tahribatın, bireysel tahribata nazaran çok daha fazla olduğu açıktır. Bu nedenle işletmelerin çevreye karşı sorumlulukları daha fazla olup, yönetim mekanizmalarını bu sorumluluk çerçevesinde ve hassasiyet üzerine inşa etmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bunun gerçekleşmesi sadece temenni etmekle olmayacağından, gerekli hukuki yasal

yaptırımlara da ihtiyaç duyulmakta, işletmelerin neden olduğu çevresel tahribatın en aza indirilmesi gerekmektedir (Kandemir, 2021: 857). Günümüzde işletme faaliyetleri toplumdaki tüm paydaşları tarafından artık daha yakından gözlenmekte, sürdürülebilir olmayan, çevreye zararlı faaliyetlere karşı tepkiler gösterilmektedir (Tüm, 2014: 60).

Sürdürülebilirlik, sosyal, ekonomik ve çevre bağlamında üç temel boyutuyla ele alınmakta, işletmelerin gerek mevcut faaliyetlerinin gerekse de büyümesinin devamlılığının bu boyutların hepsiyle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Wilson, 2003).

1.4.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik yaklaşımının işletmeler cephesindeki karşılığı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda işletmelerin ekonomik hedeflere ulaşma çabası sırasında neden oldukları sosyal ve çevresel etkilerin sorumluluğunu alması ve gerekeni yapması olarak değerlendirilmektedir (Yalçın ve Karakaş, 2019: 148). İşletmelerin yarattıkları değerlerin geçici değil uzun vadeli olması, kurumsal yönetim süreçlerinde ekonomik unsurlar kadar, sosyal ve çevresel unsurlara da ağırlık verilmesi, risk yönetimi kapsamında karar süreçlerine sürdürülebilirlik ilkelerinin yansıtılması bu sorumluluğun gerekleri arasında yer almaktadır (Aytekin ve Erol, 2018: 870). Ayrıca yaratılan bu uzun vadeli geleceğe dönük değerler sadece işletmeleri değil, diğer tüm paydaşları da kalıcı olarak olumlu etkilemektedir (Ecer, 2019: 367).

İşletmeler, faaliyetlerini gerçekleştirirken hem sosyal hem de doğal çevreyi ciddi oranda etkilemektedirler. Bunun sonucu, aynı oranda bir sosyal ve çevresel tahribat olabileceği gibi, sürdürülebilir değer üretildiği bir süreç de olabilmektedir. Bu noktada kurumsal sürdürülebilirlik gündeme gelmekte, araştırmalar kurumsal sürdürülebilirliğin uzun vadede hem işletmeler hem çevre hem toplum yararına sonuçlarının olduğuna işaret etmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, bu araştırmalarda sıklıkla işletmelerin yönetim stratejileri bağlamında ele alınmakta, sürdürülebilirliğin tüm boyutlarıyla ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla, kaynak kullanımından, ekolojik dengenin ve çeşitliliğin korunmasına, sosyal eşitlikten, çevre kirliliğine ve ekonomiye birçok kıstas, kurumsal sürdürülebilirlik için ölçü olarak kabul edilmektedir (Kandemir, 2021: 857-858).

Bugün kurumlara ve faaliyetlerine yerel olmaktan ziyade evrensel bir çerçeveden bakılmakta, yüklenen ödev ve sorumluluklar da evrensel değerler üzerinden belirlenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, bu noktada öne çıkan bir yaklaşım olarak kurumsal sürdürülebilirliğin sınırlarını da belirlemekte, işletmelerin gelecek planlarını ve stratejilerini bu yaklaşıma uygun olarak yapmaları gerekmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde kurumsal sürdürülebilirliğin tanımını; *“kurumların, tüm paydaşlarının hem bugününün hem de yarınının ihtiyaçlarını dikkate alarak ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirilmesi”* olarak yapmak mümkündür (Turhan, vd., 2018: 20).

Sürdürülebilir kalkınma, kavramsal olarak önemli hale gelmiş ve makro düzeyde ciddi bir ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, işletmelerin sürece katkı sağlaması oldukça önemlidir. Çünkü işletmelerin sosyal ve çevresel etkileri sahip oldukları teknolojiler ve kontrol ettikleri kaynakların çokluğu ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla çevreyle ilgili sorumlulukları artmakta, bu konuda daha fazla girişimde bulunmaları beklenmektedir (Tüm, 2014: 59). Bu noktada sürdürülebilir yönetim modelleri gündeme gelmekte, işletmelerin kendi ihtiyaçları yanında çevresel ve toplumsal ihtiyaçlara da duyarlılık göstererek bir denge oluşturmaları beklenmektedir. Bu sayede işletmelerin yaratacağı değer daha uzun vadeli ve geleceğe yönelik olacak, kurumsal yönetim süreçlerinde yer verilen sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda kurumsal sürdürülebilirlik de sağlanmış olacaktır (Özçelik, 2013: 4990).

Artık kurumsal sürdürülebilirlik, son yıllarda sıkça araştırılıp tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmelerin konuya yaklaşımında farklılıklar olduğu, bazı işletmelerin sürdürülebilirliği gerçekten benimseyerek bunu kurumsal kimliklerine tam olarak yansıttığı, bazı işletmelerin ise sürdürülebilirliği yalnızca maddi endişelerden kaynaklı önemseddiği görülmektedir. Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için sadece bireysel çaba ya da yasal düzenlemeler yeterli olmamakta hem devletin hem toplumun bireylerinin hem de çevreyi etkileme potansiyeli oldukça büyük olan işletmelerin aynı hedefi benimsemesi ve buna uygun hareket etmesi sağlanmalı, kurumsal sürdürülebilirliğin, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli olduğu unutulmamalıdır (Caymaz, vd., 2014: 208).

Ekim 2020 tarihli Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kararı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri kapsamında yapılan değişiklik, kurumsal sürdürülebilirlik açısından oldukça önemli bir girişim olmuştur. SPK'nın yaptığı bu değişiklik kapsamında kamuya açık işletmelerin sürdürülebilirlik ilkelerini uygulamaları, uygulamadıkları takdirde ise gerekçelerini “Kurumsal Yönetim Uyum Raporlarında açıklamaları istenmiştir. Bu karar hem işletmelerin farkındalıklarını artırmak hem de kurumsal sürdürülebilirliği gerçekleştirmek noktasında önemli bir aşama olmuştur (Düzer, 2020: 36-37).

1.4.2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Bileşenleri

İşletmelerin geleneksel kâr amaçlı yönetim biçimiyle hareket etmelerinin yanı sıra uzun vadeli değer yaratma, çevreci ve toplum odaklı yönetim anlayışını da dikkate alarak hareket etmeleri, kurumsal sürdürülebilirlik olarak ifade edilmektedir. Günümüzün rekabete dayalı piyasa ekonomisi içinde var olabilmek işletmeler açısından pek kolay olmamaktadır. Son dönemde rekabet koşullarına sürdürülebilirlik de eklenmiş, kurumsal imaja oldukça olumlu katkısı olan sürdürülebilirlik, işletme yapılanmalarında daha fazla dikkate alınan bir kıstas haline gelmiştir. Kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal firmaların finansal rakamlarını büyütmeleri açısından gelişen yönetim örneği şeklinde tanımlanmaktadır. Modern ekonomilerde kalkınmanın çok boyutlu bir biçimde ele alındığı çevreye, sosyal eşitliğe, topluma ve kaynak kullanımına özen gösteren, sürdürülebilirlik ilkelerini öne çıkaran işletme modellerine doğru bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda, bu duyarlılığa sahip, yapılanmalarında sürdürülebilirliği öne çıkaran şirketlerin daha olumlu bir imaja ve rekabet avantajına sahip olduğunu söylemek mümkündür (Wilson, 2003; Kuşat, 2012: 227).

Sürdürülebilirlik yaklaşımına işletmeler üzerinden ve ekonomik boyutu çerçevesinde bakıldığında bile, uzun vadede varlığın devamlılığını sağlayabilmenin sadece ekonomik boyuta odaklanma ile mümkün olmadığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, bir işletmenin sürdürülebilir olması, yani varlığını geleceğe taşıyabilmesi, sosyal, çevresel ve ekonomik boyutların bütününe kapsayan bir sürdürülebilirlik anlayışı ile mümkündür. Dolayısıyla kurumsal sürdürülebilirlik denilince de akla bu çok boyutlu sürdürülebilirlik anlayışı gelmekte, doğal ve beşerî tüm kaynakların verimli kullanımına dayalı, çevreye ve topluma saygılı bir işletmecilik anlayışı ifade edilmektedir (Oral ve Gençdoğan, 2020: 4167). Her işletme temelde ekonomik bir

beklentiyle kurulmakla birlikte, büyüme sürecinde yalnızca maddi değil toplumun tamamını ilgilendiren manevi risklere de dikkat edilmesi, bunları azaltacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu sadece bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için değil, varlığın devamlılığı, kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da gereklidir (Oral ve Gençdoğan, 2020: 4167).

Kurumsal firmaların kalkınma hedefi için sosyal, çevresel ve ekonomik performanslarına odaklanmaları ve aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma için ise firmaların, sivil kuruluşların ve hükümetlerin sosyal, çevresel ve ekonomik olarak toplumun yararına yönelik ortak bir hedef belirlemeleri gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kendi başına firmaların ne amaçla bu konuları dikkate alması gerektiği konusuna açıklık getirememektedir (Engin ve Akgöz, 2013). Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), hesap verebilirlik ve paydaş teorisi alt başlıklarının açıklanması gerekmektedir.

1.4.2.1. Sürdürülebilirlik Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma kavramının kapsamı son derece geniş olup ekonomiden çevre bilimine, siyasetten sosyal adalete, hukuktan yönetim yaklaşımlarına kadar pek çok alanı kapsamaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma kapsamında karşımıza çıkan bir kavram olarak başarısı yalnızca yasal düzenlemeler ve yaptırımlarla sınırlı olmayıp işletmelerin sosyal ve çevresel alanlarda da sorumluluk olarak sürdürülebilir kalkınma ilkelerini yönetim süreçlerine yansıtmasını gerektirmektedir (Alp, vd., 2015: 67-68).

Sürdürülebilirlik kalkınma İngilizcede ‘‘Sustainable Development’’ olarak ifade edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma çeşitli disiplinler tarafından farklı tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Kalkınmanın genel kabul görmüş bir tanımını yapmanın zor olmasının temel sebeplerinden biri, kalkınmanın sadece ekonomik değişimleri değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal değişimleri de kapsamasıdır. En basit tanımıyla sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaç ve isteklerini, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz ardı etmeden karşılanması yeteneği olarak ifade edilebilir (Engin ve Akgöz, 2013).

Sanayi odaklı doğrusal ekonominin yükselişinde Sanayi Devrimi ile hızlı bir şekilde gelişen teknoloji etkili olmuş, doğal çevrenin ve kaynakların korunması göz ardı edilmiştir. Tüketim anlayışında da köklü değişimlerin yaşandığı bu zaman zarfında insanın doğayla arasındaki ilişkinin dengesi de bozulmuş, zayıflamıştır. Bu nedenle gelinen noktada işletmelerin çevreden bağımsız bir biçimde ele alınmaları mümkün olmayıp, işletme faaliyetlerinin sorumluluk bilinci içinde, çevreye saygılı ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarına duyarlılık içinde sürdürülmesi talep edilmektedir. Bunun için de kalkınma planlarının sürdürülebilirlik ilkelerine uygun yapılması gerekmektedir (Yıldız, 2017: 368-370).

2. Dünya Savaşı geride kaldıktan sonra bazı ülkeler gerçekleştirdikleri kalkınma hamleleri sayesinde oldukça başarılı olmuş, bu durum gelişmişlik düzeylerine yansımıştır. Diğer yandan bu gelişim süreci doğal çevrenin kirlenip zarar görmesine de neden olmuş, önceleri pek fark edilmeyen bu durum zamanla büyüyerek gözle görünür hale gelmiştir. Bugün gelinen noktada kalkınma süreçleri ile doğal çevre arasındaki denge büyük ölçüde yitirilmiş, dengenin yeniden sağlanabilmesi için ortaya koyulan girişimler neticesinde “sürdürülebilirlik” kavramı ilk olarak 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’na ait bir raporda kullanılmıştır. Devamında “sürdürülebilir kalkınma” kavramı da dünyada alternatif bir ekonomi modeli olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu çerçevede atılan adımlarla, çevre dostu, yeşil bir ekonomi hedeflenmiş ve desteklenmiştir (Kaypak, 2011: 19-20). Artan çevre sorunları ile mücadele etmek amacıyla kurulan (1983) Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 tarihli raporunda (Report Of The World Commission On Environment and Development: Our Common Future) çevresel kirliliğin tehdit edici boyutunun altı çizilerek sürdürülebilir kalkınmanın dünyanın ve gelecek nesillerin devamı için kaçınılmaz olduğuna dikkat çekilmiştir (Aracı ve Yüksel, 2016: 787-788).

1987’de oluşturulan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan “Brundtland Raporu” sürdürülebilir kalkınma kavramının tanınmasında ve hızla yaygınlaşmasında oldukça etkili olmuş, önceleri daha ziyade çevresel konulara odaklı kullanılmakla birlikte daha sonra ekonomik kalkınma ve sosyal boyutların da dahil olduğu daha geniş bir kapsamda ele alınmaya başlamıştır (Tüm, 2014: 59).

Çevrenin korunmasına yönelik en önemli adımlardan biri 1992 yılında Rio de Janeiro’da atılmış, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının gerçekleştiği Rio Zirvesi’nde “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi” katılımcı ülkelerin imzasına açılmıştır. Bu çerçeve sözleşmesi 1994 yılında yürürlüğe girmiş, 11 Aralık 1997 yılında ise Japonya’nın Kyoto şehrinde sözleşmeye “Kyoto Protokolü” eklenmiş ve 2005 yılında yürürlüğe girmiştir (Kaya, 2020: 166). Kyoto Protokolü, çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla 169 ülkenin imza attığı, yaptırım desteği olan ilk çevre antlaşmasıdır. Bu sayı daha önceleri Doğu Blok’unda yer alan ülkelerin de imzasıyla 2004 yılında 181’e yükselmiştir. Protokolün hedefi, karbondioksit, metan benzeri gazların salınımını azaltarak iklim değişikliğinin önüne geçmektir (Özcan, 2020: 176).

Uluslararası çevre antlaşmalarından biri olan Montreal Protokolü, ozon tabakasının incelmeye yol açan maddelerle ilgili olarak yapılmış ve ozon tabakasında ortaya çıkan bu tahribatın nedeni olan kimyasalların kontrollü ve kademeli bir şekilde ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. 1989 yılında yürürlüğe giren Montreal Protokolü’ne 197 ülke taraf olarak imza atmıştır. Türkiye hem Montreal Protokolü’ne hem de ondan bir yıl önce (1988) Viyana Sözleşmesinin taraf olmuştur (Uçak ve Villi, 2021: 97-98).

Kyoto Protokolü’nün süresinin 2020 yılında dolmasının ardından Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yürürlüğe sokulan “Paris Sözleşmesi” de çevre sorunları ve iklim değişikliği ile mücadeleyi ve yerkürenin artan ısısının 2 C°’nin altına indirilmesini hedeflemektedir. Türkiye ile 195 ülkenin katılımcı olduğu Paris İklim Sözleşmesi, Paris şehrinde 2015 yılının Kasım ayında imzalanmıştır (Uçak ve Villi, 2021: 97-98),

Çevre kirliliğini ve iklim değişikliğini önlemeye yönelik girişimleri destekleyen AB, Paris Antlaşması’ndan sonra “Avrupa Yeşil Mutabakatı” için çağrıda bulunmuştur. Mutabakatta sektörel anlamda herhangi bir kısıtlama bulunmamakla birlikte iklim değişikliğine katkı yapan alanların tamamı kapsama dahil edilmiştir, öncelenmiştir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2050 yılına kadar üye ülkelerin tamamında karbon salınımının bütünüyle ortadan kaldırılmasını hedeflemekte, bunun

gerçekleşmesi için de karbon sınır vergisi gibi önlemlere başvurmaktadır (Şahin ve Önder, 2021: 201-202).

Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda verilen önemin hızla arttığı görülmektedir.

1.4.2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS)

Literatüre bakıldığında kurumsal sosyal sorumluluk terimiyle alakalı çeşitli tanımlarla karşılaşmaktayız. McWilliams ve diğerleri (2006: 1) kurumsal sosyal sorumluluğu firmaların kendi menfaatlerinin ve kanunların gerektirdiğinden daha ileri taşıyan girişimler şeklinde açıklamışlardır.

Kurumsal sosyal sorumluluk, firmaların toplum ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla olan ilişkilerinin sadece finansal olarak değil, finansal olmayan bilgilerle birlikte raporlanmasını ifade etmektedir. KSS kavramı, Bowen tarafından 1953 yılında iş insanlarının ve firmaların çevreye duyarlı ve değer katan sosyal sorumluluk bilinciyle adım atmaları gerektiği düşüncesi ile ilk defa ortaya atılmıştır. Daha sonra KSS kavramı, 1979 yılında Carroll tarafından ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik boyutlarıyla dört bölüme ayrılmıştır. Carroll bu araştırmasında firmaların ekonomik sorumluluğu, öz değerleri için ancak bu dört boyutu ise firmaların dış çevresi ve toplum için ortaya attığını savunmuştur (Engin ve Akgöz, 2013).

En genel açıklamayla kurumsal sosyal sorumluluk firmaların toplum karşısındaki imajıyla ilgilenmektedir. Bu kavramın arkasındaki temel düşünce; yönetimdekilerin ve hisse sahiplerinin kendi çıkarlarının yanı sıra toplumun istek ve ihtiyaçları doğrultusunda da hareket edebilme sorumluluğuna sahip olmalarıdır (Wilson, 2003).

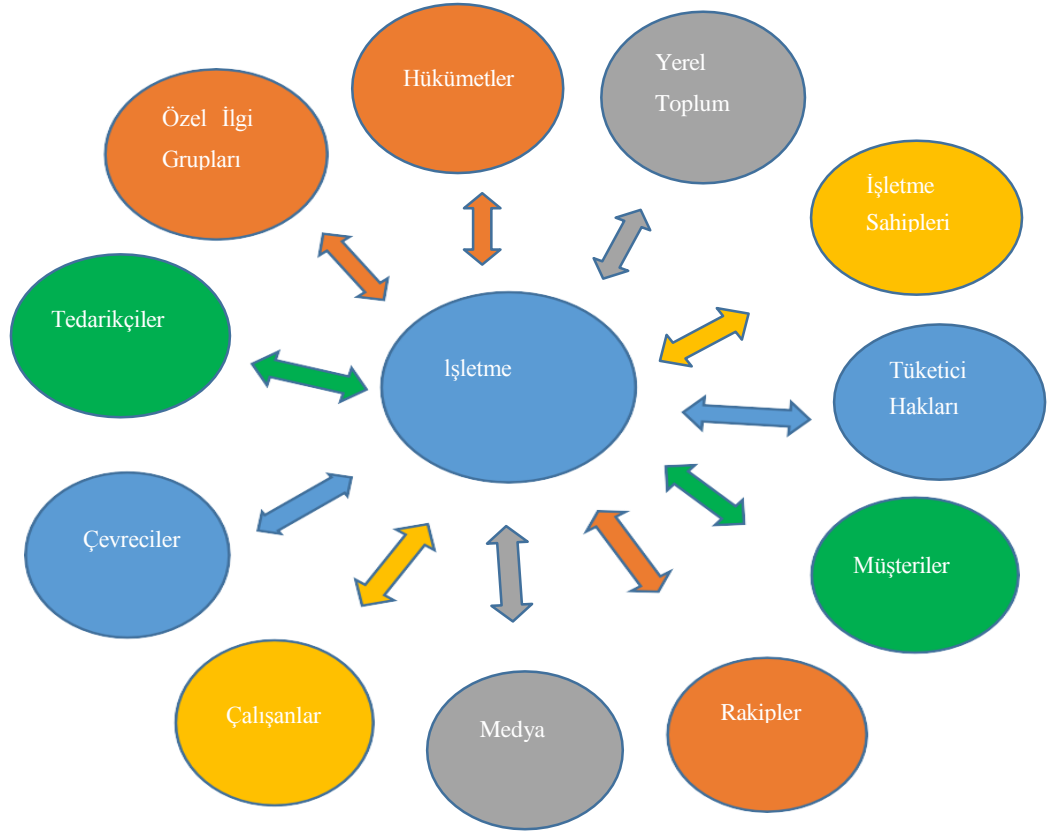
Carroll (2000: 36) kurumsal sosyal performansın, işletmelerin toplumsal refah için üstlendiği etik, gönüllü veya hayırsever eylemleri içerdiğini belirtmiştir. Daha geniş anlamda, kurumsal sosyal performans ilkeleri sosyal etkileri, programları ve politikaları içeren çevresel değerlendirmeleri, paydaş yönetimini ve kurumsal davranışların sonuçlarını içermektedir (Garriga ve Mele, 2004: 60).

Sosyal sorumluluk sahibi işletmeler kendilerini diğer işletmelerden farklı kılabilirler. Diğer işletmelere göre, sosyal sorumluluk sahibi işletmeler kendi imajlarını iyileştirme fırsatı vardır. Bu anlamda kurumsal sosyal performans paydaşlar tarafından paylaşılan sosyal olarak sorumlu değerlere bağlılığı ifade etmektedir (Camilleri, 2017: 8).

1.4.2.3. Sosyal Paydaş Teorisi

Sosyal paydaş teorisi terimi ilk defa Freeman (1984) tarafından kullanılmıştır. Freeman (1984: 25) paydaş terimini firmanın belirlediği amaçlarına ulaşabilmesi için firmayla etkileşim halinde olan bireyler ve gruplar şeklinde tanımlamıştır (Freeman, 1984: 25). Şekil 1’de işletmelerin paydaşları gösterilmektedir.

Paydaş teorisi Freeman’dan sonra diğer araştırmacılar tarafından da araştırılarak farklı açıklamalarla yorumlanmış ve sürdürülebilir performans ile bağdaştırılmaya çalışılmıştır. Örneğin Clarkson (1995: 112) paydaş teorisinin kurumsal sürdürülebilirlik ile ilişkili daha etkin yönetilebileceğini belirtmiştir. Yazar özellikle sürdürülebilir performans çalışmalarında işletmelerin bir bütün olarak toplumla değil, paydaşlarıyla olan ilişkilerine odaklanabilmek için paydaş konuları ve sosyal konular arasında bir ayrımın ihtiyaç duyulması gerektiğini iddia etmiştir. Clarkson (1995) işletme yöneticilerinin paydaş kavramını kurumsal sürdürülebilirlik kavramından daha iyi anlayabildiğini belirtmiştir.

Şekil 1 İşletme ve Paydaşları

Kaynak: Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston, MA: Pitman

Donaldson ve Preston (1995: 68) işletmelerin paydaşlarına karşı mesul bir şekilde hareket etme düşüncesini artırmaya odaklanmışlardır. Yazarlar işletmelerin sorumlu bir tutum sergilemeleri durumunda, gereksiz paydaş baskılarının önüne geçilebileceğini savunmuşlardır. Donaldson ve Preston (1995: 69) farklı paydaşların kaygılarını göz önünde bulundurarak paydaş teorisini araçsal, tanımlayıcı ve normatif şeklinde sınıflandırmışlardır. Normatif paydaş teorisi, işletmelerin hangi eylemlerinin yanlış ya da doğru yaptığını tespitinde yardımcı olmaktadır. Paydaşların menfaatleri, dolaylı olarak firma menfaatleriyle bağlantı içinde olduğu için firmaların içsel bir değeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Firmalar tarafından verilen kararlar etik olmalı ve firmaların stratejik menfaatleri, paydaşların stratejik menfaatleri ile bütünleştirilmelidir. Tanımlayıcı teori ise paydaşlara yönelik firmanın misyonunu, davranışlarını ve özelliklerini açıklamaktadır. Araçsal paydaş teorisi altında paydaş

yönetimi, geleneksel kurumsal amaçların yerine getirilmesi için maliyetlerin en aza indirilmesini göstermektedir. Diğer bir deyişle, firmalar kendi finansal karları ile bağlantılı olduğundan paydaşların menfaatlerini göz önüne almalıdır. Ayrıca araçsal paydaş teorisi sayesinde firmalar paydaşlara olan güven konusunu yükseltmek için sosyal sorumluluk uygulamalarına katılım sağlayarak maliyetleri minimuma indirebilir (Barnett ve Salomon, 2012: 3).

1.4.2.4. Kurumsal Hesap Verebilirlik Teorisi

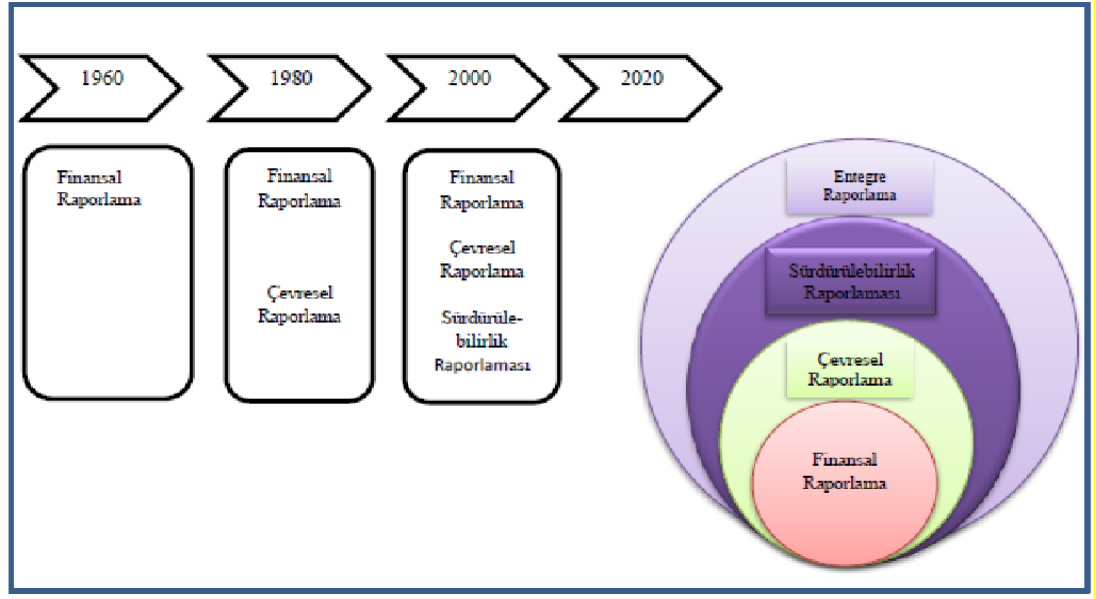
Hesap verebilirlik teorisi bir şirketin veya kişinin mesul olduğu faaliyetleri yerine getirme konusunda etik ve yasal olarak hesap verebilirliği konusunu ifade etmektedir. Bu kavram sorumluluktan farklı bir kavramdır. Sorumluluk kişinin ne şekilde tutum sergilemesi gerektiğini ifade ederken hesap verebilirlik ise sorumlulukları yerine getirme, konuya açıklık getirme ve hatta muhataplara rapor olarak sunma görevini ifade etmektedir (Wilson, 2003). Bu bağlamda hesap verebilirliğin üç temel unsurdan ortaya çıktığını söyleyebiliriz. İlki, kararı alan baş aktörünün, gerçekleştirdiği faaliyetlerle alakalı olarak ilgili çevreye açıklama yapmasıdır. Bu açıklama hem gönüllü hem de zorunlu bir şekilde olabilir. İkincisi hesap soran tarafın, hesap verecek tarafın yerine getirdiği sorumlulukları ve sunduğu bilgileri sorgulayabilme yollarının bulunmasıdır. Son olarak bu iletişim sonucunda tatmin edici performans ödülü ve tatmin etmeyen performans ise cezayı beraberinde getirmektedir. Neticede yaptırım resmi bir şekilde olabileceği gibi gayri resmi bir şekilde de olabilir (Bovens, 2003: 184–186).

Kurumsal hesap verebilirlik teorisinin sürdürülebilirliğe katkısı, kurumsal yöneticiler ile toplumun geri kalanı arasındaki ilişkinin doğasını tanımlamaya yardımcı olmasıdır. Ayrıca işletmelerin neden sadece finansal performans ile ilgili bilgileri değil çevresel, sosyal ve ekonomik performansları hakkında daha bütüncül bir yapıda paydaşlara doğru, şeffaf ve güvenilir bilgi vermesinin gerektiği konusundaki argümanları ortaya koymaktadır (Wilson, 2003).

1.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması

Kurumsal raporlar, işletmenin finansal ve finansal olmayan bilgilerinin paydaşlara sunulması için kullanılan araçlardır. Kurumsal raporlar, kurumsal yönetim ilkelerinden, şeffaflık ve hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesinin en etkili yoludur. Yıllar itibari ile paydaşların beklentilerine paralel olarak kurumsal raporlama uygulamaları da gelişme göstermiştir. Kurumsal raporlama ilk olarak tarımsal faaliyetlerin kaydedilmesi ile başlamıştır.1930'lu yıllarda ABD'de ortaya çıkan finansal kriz yatırımcıların işletmelere güvenini sarsmış ve muhasebe kayıtlarının zorunlu bir şekilde yayınlanmasına yönelik yasal düzenlemeleri gündeme getirmiştir. ABD, Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları'nı oluşturarak, borsada işlem gören işletmeler için finansal raporlamayı zorunlu hale getirmiştir. Ancak ülkeler arasında farklılaşan ilke ve standartlar, raporlama ve karşılaştırma problemine neden olduğundan1973 yılında ortak bir raporlama dili olarak "Uluslararası Muhasebe Standartları" oluşturulmuştur ve 2001 yılında bu standartlar güncellenerek "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları" adını almıştır. İşletmelerin performansı uzun yıllar boyunca tek başına finansal raporlar esas alınarak değerlendirilmiştir. Ancak finansal krizler, ortaya çıkan çevresel ve sosyal sorunlar, işletmelerin çevre ve toplum üzerindeki etkileri dikkate alındığında işletmelerin performansının tek başına finansal raporlar esas alınarak yapılan değerlendirmeler, işletmeye ait tüm resmi göstermekte, geleceğe yönelik kararlara ışık tutmakta yetersiz kalmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın 1980'li yıllarda gündeme gelmesi ve toplumdaki bilinçlenme ile paydaşların işletmelerden beklentileri artmış ve finansal olmayan performans sonuçlarının önemi artmıştır. Böylece finansal raporlar ile birlikte çevresel raporlar da işletme ilgililerine sunulmaya başlanmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte gelişen teknoloji ve artan paydaş talepleri ile birlikte işletmeler finansal rapor ve çevresel raporların yanında sürdürülebilirlik raporlarını ve entegre raporlarını da işletme ilgililerine sunmaya başlamışlardır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 21-23)

Şekil 2'de finansal raporlama ile başlayan kurumsal raporlamanın yıllar içerisindeki ihtiyaçlara bağlı olarak gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 2 Kurumsal Raporlamanın gelişimi

Kaynak: Aras ve Sarıoğlu, 2015: 38.

Sürdürülebilir raporlamanın gelişimi konusuna bakıldığında üç aşamaya ayrıldığını görebiliriz. Birinci aşama, şirket faaliyetlerinin doğa üzerindeki olumsuz etkilerini minimum seviyeye indirmeye çalışıldığı 1960'lı ve 1970'li yılları kapsayan dönemdir. İkincisi, hükümetlerin şirketlere uyguladığı yeni düzenlemeler ve şirketlerin bu düzenlemelere alışma maliyetlerini minimum seviyeye indirmeye çalıştıkları 1980'li yılları kapsayan dönemdir. Sonuncusu ise raporlama örneklerinin ortaya çıktığı 1990-2000'li yılları kapsayan dönemdir. Bu dönemden sonra şirketler finansal olmayan sürdürülebilirlik raporlamalarını yayınlamaya başlamışlardır (Gao,2011).

1.5.1. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Faydaları

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte, işletmelerin hazırladıkları finansal raporlar, paydaşlar ve menfaat sahipleri için bilgi sunan ve işletmeler ile ilgili kararların temelini oluşturan bir araç olmuştur (Mısırdalı Yangil, 2015). Finansal raporlar, işletmelerin faaliyet sonuçlarını kapsayan raporlama olduğundan yalnızca hissedarlar ve yöneticiler ekseninde hazırlanmaktaydı. Günümüzde ise işletmelerin faaliyetleri ve sonuçlarıyla sadece birincil paydaşları değil tüm paydaşları yakından ilgilenmektedir. Bu bağlamda finansal raporlar sadece finansal bilgi sağladığı için yetersiz kalmış, dolayısıyla faaliyetlerin sosyal ve çevresel boyutlarını da kapsayan sürdürülebilirlik raporları yayınlanmaya başlamıştır (Onay, 2015). Tablo 1’de sürdürülebilirlik raporlamasının işletmeler tarafından tercih edilmesinde ve edilmemesinde etkin olan hususlar gösterilmektedir.

Tablo 1 Sürdürülebilirlik Raporlamasının İşletmeler Tarafından Tercih Edilme ve Edilmeme Nedenleri

Tercih edilmesinde etkili olan hususlar	Tercih edilmemesinde etkili olan hususlar
1. Örgütlerde çevresel farkındalığın oluşmasını yardımcı olması	1. Raporlama maliyetlerinin yüksek olması.
2. Çevre korumaya yönelik stratejilerin uygulanmasını teşvik etmesi	2. Örgüt için sağlayacağı faydaların somut bir şekilde görülememesi
3. Belirlenen hedeflere ulaşmanın takip edilebilirliğini artırması	3. Sürdürülebilirlik Raporu yayınlamayan diğer işletmeler.
4. Kurumsal mesajın net olmasını ve ilgililere ulaşmasını sağlaması.	4. Çevresel örgütlerin dikkatini çekme olasılığı.
5. Şeffaflık sağlaması ve güvenilirliği artırması	5. İşletme çevre politikasının gelişmiş düzeyde mevcut olması.
6. İşletme paydaşlarına belirlenen hedef ve standartlar hakkında detaylı bilgi vermesi	6. Çevresel konularla ilgili olarak farklı yollarla taraflara ulaşabilmenin mümkün olması
7. Sürdürülebilirlik faaliyetleri için devamlılık sağlaması ve sürece müdahale etme imkânı tanınması.	7. İşletmelerin marka değerine zarar verme olasılığı ve cezai uygulamalara neden olması.

Kaynak: Kolk, 2004: 5

Literatürde sürdürülebilirlik performansının işletmelerin finansal performansı ile ilişkili olduğu ve pozitif yönde etkilediği konusu vurgulanmaktadır. “Paydaş teorisi” etrafında oluşan bu görüşe göre, işletmeler hissedarları dışındaki başka paydaş

gruplarına karşı da sorumludurlar. Bu paydaş gruplarının talep ve beklentileri işletmeler ile aynı olmasa da karşılanması gerekmektedir. Burada altı çizilen paydaş grubu oldukça geniş kapsamlı olup bu kesimin sürdürülebilirlik taleplerinin karşılanma oranı işletmelerin performans ölçümlerine pozitif yansiyarak fark yaratmaktadır. Bu fark, paydaşların işletmeye bakışını olumlu etkilemekte, işletmeye duyulan güveni artırmaktadır. Tam tersi durumda ise işletmeler paydaşların güvenini kaybetmekte, bu güvensizlik işletmelerin performansına negatif yansımaktadır (Düzer ve Önce, 2018: 96). İşletme faaliyetlerini sürdürülebilirlik standartları çerçevesinde yürütmesi işletmelerin performansına olumlu yansımaktadır. Halka açık olan şirketlerin hisse senedi fiyatları da bu durumdan olumlu etkilenmektedir (Kurnaz ve Kestane, 2016: 297).

İşletmelerin şeffaf, anlaşılır ve açık sürdürülebilirlik raporu yayınlatabilmeleri için dünya genelinde kabul görmüş finansal rapor yayınlama kuruluşları bulunmaktadır (Onay, 2015).

1.5.2. Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesi

Sürdürülebilir kalkınma, devletin, kurumların ve toplumun tüm kesimlerinin bilinçli sorumluluğu ile mümkündür. Ancak ekonominin temel aktörleri olmaları nedeniyle işletmelerin sorumluluğu daha fazla öne çıkmakta, bu sorumluluğun yerine getirilip getirilmediğinin ya da ne kadar yerine getirildiğinin ölçülmesi gerekmektedir. İşletmelerin faaliyetleri bu bağlamda değerlendirilirken artık yalnızca finansal boyutu ile ele alınmamakta, sosyal ve çevresel boyutu da sürece dahil edilerek raporlanmaktadır. Yapılan ölçümler, temelde kar odaklı olan işletmelerin sürdürülebilirlik potansiyellerinin belirlenmesini ve hesap verilebilirlik çerçevesinde denetlenmesini sağlamaktadır (Düzer, 2018: 94-95).

Yapılan raporlamalar, yasal zorunluluklardan, işletmelerin kendi sorumluluklarından, maliyetin uzun vadede düşürülmesi beklentisinden, paydaşların haklarının ve kurum itibarının korunması arzusunun kaynaklanmaktadır. Bugün gelinen noktada çevreye duyarlı yönetim anlayışı, işletmelerin meşruiyetlerinin sorgulanmaması için de bir gereklilik haline gelmiştir. Çünkü çevresel sorumluluklarını yerine getirmeyen yönetim anlayışı doğrudan sorgulanmaya açık bir konumda yer almaktadır. Kurumların sürdürülebilirlik performansının hangi

standartlara göre ölçülüp değerlendirileceği konusunda tartışmalar sürerken bu standartların gerçekçi olması gerektiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Turhan, 2018: 28).

Bugün işletmelerin hem nitel hem nicel performansları sürdürülebilirlik raporları ile yayınlanmaktadır. Paydaşların bu konuda artan talepleri bu raporlamalarda etkili olmakta, işletmeler sürdürülebilirlik performanslarını artırarak kurumsal imajlarını yükseltmeye çalışmaktadırlar. Sürdürülebilirlik raporları büyük çoğunlukla BM ile iş birliği çerçevesinde faaliyet gösteren bağımsız bir kuruluş olan Global Reporting Initiative (GRI) kriterlerine göre hazırlanmaktadır. Mevcut GRI yönergeleri, denetçiler için zorluklar sunmakla birlikte dünya çapındaki çok sayıda şirket tarafından benimsenmektedir (Ballou, vd., 2005: 1-5).

Sürdürülebilirlik raporlaması konusunda dünyada genel kabul gören GRI, yalnızca işletmelerin değil hükümetlerin ve çeşitli kurumların sosyal ve çevresel boyutta işletmelerin sürdürülebilirlik performansına olan etkisinin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır. Bu boyutlar; iklim değişikliği, paydaş hakları, insan hakları ve usulsüzlükler gibi pek çok kriteri kapsamaktadır. 1990'lerden bu yana sürdürülebilirlik raporlamasına öncülük eden GRI, bu raporlamalarda baz alınan standartları da oluşturmaktadır. Hem eksiksiz olarak değerlendirilmesi hem çoklu paydaş katılımına uygun olması nedeniyle de avantajlı bulunan GRI, bu özelliklerinden dolayı da tercih edilmektedir (Düzer ve Önce, 2018: 95).

Sürdürülebilir kalkınma için BM de öncülük etmekte, çok uluslu küresel şirketlerin sürdürülebilirlik ilkeleri kapsamında, temel insani hakları gözeterek faaliyet göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle çok uluslu küresel şirketlerin belirtilen ilkelere uyup uymadığının denetlenmesi, sürdürülebilirliklerinin ölçülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak tüm girişimlere rağmen hali hazırdaki düzenlemelerin bugün de yeterli olmadığı görülmektedir (Kandemir, 2021: 868-869).

Şirketlerin finansal raporlarının standart bir formatta hazırlanması için geliştirilen Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na benzer şekilde sürdürülebilirlik raporlaması için de Küresel Raporlama Girişimi (GRI), Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi ve Karbon Saydamlık Projesi gibi raporlama çerçeveleri oluşturulmuştur.

1.5.2.1. Küresel Raporlama Girişimi (GRI)

Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative- GRI), 1997 yılında, işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik kurumsal raporlama performanslarını küresel boyutta uygulanabilir hale getirebilmek için Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme) (UNEP) ve Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (Coalition for Environmentally Responsible Economies) (CERES) bünyesindeki bazı şirketlerle ortaklaşa ortaya çıkartılmıştır. Bu ortaklaşa hareketle, raporda yer verilen bilgilerin doğruluğu, şeffaflığı ve güvenilirliği konusuna amaçlarının en başında yer verilmiştir (Global Reporting Initiative, 2002: 65).

GRI kılavuzu, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik raporlamasını doğru ve dengeli bir şekilde ve aynı zamanda paydaşların söz konusu finansal bilgileri istedikleri şirketleri karşılaştırabilecek şekilde inceleyebilme imkânı da sunma özelliklerine sahiptir (Clarkson vd., 2008: 309).

Oldukça kesin standartlar içeren ve bu nedenle güvenilir bulunan GRI raporlamaları, sürdürülebilirlik ölçümleri için kullanılmaktadır. Hollanda merkezli GRI'nin belirlediği standartlar 1999'dan beri geliştirilmektedir. 2015 yılında bu standartlar dördüncü defa güncellenmiş ve G4 standartları olarak adlandırılmıştır. Bu güncellemelerde raporlanacak konular sektörel bağlamda standardize edilmekte, GRI, sürdürülebilirlik raporlamalarında açık ara liderliğini korumaktadır. GRI'de yer alan ölçüm standartları; karbon emisyonlarını, iklim değişikliğini, iş güvenliği ve sağlığını, yönetim becerisini, sosyal etki ve paydaş analizlerini ve daha birçok alanı kapsayan bir raporlamayı mümkün kılmaktadır (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 53).

1.5.2.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact- UNGC)

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, 1999 yılında Davos'ta gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Forumu (World Economic form) toplantısında Birleşmiş Milletler (BM) genel sekreteri Kofi Annan'ın Binyıl Kalkınma Hedefleri sloganıyla seslendiği çağrı sonrası Temmuz 2000 yılında resmi olarak imzalanmıştır. Sözleşmede imzası bulunan şirketlerce ekonominin sürdürülebilir ve dengeli bir

şekilde ilerleme sağlayabilmesi ana amaç olarak belirlenerek, sosyal ve çevresel boyutlarla ilgili belli başlı maddeler eklenerek ve yatırımların bütün dünya halkı için gönüllülük esası çerçevesinde yapılması vurgulanmaktadır. Türkiye’den de 71 kuruluşun; holdingler, akademi ve eğitim kurumları, sivil toplum örgütleri ve bazı küçük ve orta büyüklükteki işletmenin aralarında bulunduğu kuruluşlar tarafından söz konusu sözleşmede imzası bulunmaktadır (WEF, 2000).

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, insan hakları (2 ilke), çalışanlarla ilgili standartlar (4 ilke), çevre (3 ilke) ve yolsuzlukla mücadele (1 ilke) ile ilgili standartlar olmak üzere dört grupta on ilkeden oluşmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2007: 5-44).

1.5.2.3. Karbon Saydamlık Projesi

Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project [CDP]), kâr amacı gütmeyen kuruluş statüsünde, devletler, yatırım sahipleri ve kuruluşlar arasında bilgi paylaşım köprüsü şeklinde ve iklim değişikliği konusuna tepkiyi amaç olarak belirleyerek 2000 yılında Londra’da kurulmuştur (CDP, 2008: 13). Proje kullanıcıları için, kuruluşlara çevresel konularla ilgili elde ettikleri bilgi ve raporları paylaşmaları için sürekli anket davetiyesi göndererek, 2003 yılından beri kullanıcılara verilere ulaşma kolaylığı sağlamaktadır. Küresel ölçekte sera gazı emisyonları, su kullanımı ve iklim değişikliği stratejilerinin açıklanması konusunda en büyük veri tabanlarından birine sahip bir kuruluştur. Karbon açıklama skorları ile şirketlerin raporladıkları bilgilerin kalitesi ve eksiksiz olması değerlendirilmektedir. İklim değişikliği konusunda şirketin risklerinin ve fırsatlarının değerlendirilmesini ve sera gazı emisyonlarını görmek için şirket içi veri yönetimi uygulamalarının iyileştirilmesini kapsamaktadır (CDP, 2008, CDP, 2010).

1.5.3. Raporlama Standartları

Kurumsal sorumluluk alanını tanımlanmak için geliştirilen uluslararası standartlar ile olumlu değer yaratan çevresel ve sosyal faaliyetler teşvik edilmek istenmekte, böylece kurumsal davranışların karşılaştırılabilir olması hedeflenmektedir. Sertifikalandırılabilir çevresel ve sosyal standartlar, şirketler için iş yaptıkları şirketlerin sürdürülebilirlik seviyelerini değerlendirebilmelerini yardımcı olmaktadır (Schneider ve Meins, 2012:214). AA1000 ve AA1000AP, SA8000, ISO

26000, EMAS (Eco Management and Audit Scheme), uluslararası düzeyde geliştirilen standartlardandır.

AA1000 ve AA1000AP: AA1000 standardı, 2018 yılında AA1000AP standardı ile genişletilmiş ve düzenlenmiştir. Kuruluşların hesap verebilirlik kavramını anlama, yönetme, uygulama, değerlendirme ve iletme yollarını çerçevelemek ve yapılandırmak için uluslararası kabul görmüş ilkeler dizisidir (AccountAbility, 2008: 8). Bu standart temel olarak kapsayıcılık, gereklilik ve sorumluluk olmak üzere üç prensipten oluşmaktadır (Siew, 2015: 184). Şirketlerin bu ilkeleri yerine getirme durumuna göre, ilgili ilkeyi tamamlama dereceleri belirlenebilmektedir.

SA8000: İşletmelerin sosyal sorumluluk performansını değerlendiren ve belgelendiren bir standarttır. SA8000, kurumsal sorumluluğun boyutlarını yönetmek ve tedarik zincirindeki işletmeler için denetlenebilir uyumluluk sağlayan küresel, sertifikalandırılabilir bir standart olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu standart ile işletmelerin çalışanların haklarına saygı göstermeleri, işçi çalışma koşullarını iyileştirmeleri ve adil iş uygulamalarını yaygınlaştırmak amaçlanmaktadır (Özcan, 2022: 48)

ISO 26000: ISO 26000, kuruluşların sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardı, özellikle sürdürülebilirlik ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmek isteyen her türden kuruluşu rehberlik sağlayan ilkeleri kapsamaktadır (Saban vd., 2017).

EMAS (Eco Management and Audit Scheme): EMAS, kuruluşları çevresel performanslarını değerlendirmeye, raporlamaya ve geliştirmeye yönelten bir standarttır. EMAS Planla-Uygula-Kontrol Et-Önlem Al yaklaşımıyla yürütülmektedir. EMAS, Avrupa Birliği ülkelerinin yanı sıra diğer ülkelerin de dahil olabileceği ve tüm sektörleri kapsayan bir çevre yönetim sistemi modelidir (Özcan, 2022: 49).

1.5.4. Borsa Endeksleri

Finansal olmayan bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasında borsalar teşvik edici görev üstlenmektedir. Günümüzde birçok borsa, finansal olmayan bilgilerin paylaşılmasını, borsaya kote şartı olarak göstererek kuruluşların sürdürülebilirliği

öncelikli olarak benimsemesini ve yatırımcıların yatırım kararlarında sürdürülebilirlik performanslarını da göz önünde bulundurmalarını sağlamaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015).

Sürdürülebilirliğin çeşitli göstergeler kullanılarak değerlendirilmesi önemlidir ancak çok sayıda performans ölçütüne göre karar verebilmek ve karşılaştırma yapabilmek işletmeler için zor olabilmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli konuları birbirine bağlayan, karar verme kriterlerinin sayısını azaltan sürdürülebilirlik endekslerini kullanmak faydalı olabilmektedir (Krajnc ve Glavič, 2005: 552).

Sürdürülebilirlik raporlamasının gönüllülük esasına dayalı olarak hazırlandığı ve raporlandığı ülkelerde, sürdürülebilirlik endeksleri önem teşkil etmektedir. Borsalar şeffaflık çevresinde düzenlenmiş piyasalar oluşturmada ve listelenen kuruluşlar arasında finansal ve kurumsal faaliyetlerin açıklanmasında en iyi uygulamaları desteklemede önemli rol oynamaktadırlar. Sürdürülebilirliğin desteklenmesi amacıyla borsalar, listeleme gereklilikleri, gönüllü girişimler, rehber dokümanlar, yatırımcılar ve kuruluşlar için eğitimler, sosyal, çevresel ve yönetim konularına odaklı endeksler gibi çalışmalarda bulunmaktadır (Aracı ve Yüksel, 2016). Bu endeksler, prestijli organizasyonlar tarafından geliştirilmekte ve firmalara yatırım yapma konusunda güvenilirlik sağlamaktadır (López vd., 2007: 296). Kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması yapmak amacıyla kullanılan bazı önemli endekslere aşağıda yer verilmiştir.

Domini 400 Sosyal Endeksi (Domini 400 Social Index): Dünyadaki ilk sürdürülebilirlik endeksi, 1990'da Kinder, Lydenber ve Domini (KLD) tarafından hesaplanmaya başlanan Domini 400 sosyal endeksidir (Önce vd.,2015: 239).

Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (DJSI): 1999 yılında, Dow Jones sürdürülebilirlik grubu tarafından şirketlerin sürdürülebilirliğini ve finansal performansını izlemek amacıyla geliştirilmiştir. Endeks; ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri iş stratejilerine entegre edebilen firmalara yatırım yapmak isteyen yatırımcılara rehberlik etmektedir (Özdemir ve Pamukçu, 2016:20).

FTSE4Good Endeksi (FTSE4Good Index): Dünya genelinde borsalarda işlem gören şirketlerin çevresel ve sosyal performansını ölçmek amacıyla 2001 yılında başlatılmıştır. İşletmelerin çevre ile ilgili konularda çalışmalar yapmasını, paydaşlar ile ilişkilerin geliştirmesini, evrensel insan haklarını desteklemesi gibi konuları kapsayan bir sosyal sorumluluk yatırım endeksidir (Özdemir ve Pamukçu, 2016:20).

Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi (ESI): Çevresel konulara yönelik kararlar için bir araç ve çevresel performansın ölçümü için bir mekanizma sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu endeks, ülkelerin çevresel sürdürülebilirlik açısından ilerlemesini ölçmekte ve ülkelere çevre yönetimini kıyaslamak açısından bir araç sunmaktadır (Özdemir ve Pamukçu, 2016: 20-21).

Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi: Gelişmiş ülkelerin yönettiği raporlama sistemlerinin sürekli ön plana çıkmaya başlamasıyla beraber, gelişmiş ülkelerdeki borsalara aksiyon olarak BİST Sürdürülebilirlik Endeksi, 4 Kasım 2014 yılından itibaren XUSR koduyla fiyat ve kazanç şeklinde hesaplanmaya ve yayınlanma başlamıştır.

Borsa İstanbul (BİST) Sürdürülebilirlik Endeksinin amacı, Borsa İstanbul'da işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin yer alacağı bir endeks oluşturulması, Türkiye'de ve özellikle Borsa İstanbul şirketleri arasında sürdürülebilirlik konusundaki anlayış, bilgi ve uygulamaların artmasıdır” (PwC, SKD ve İMKB, 2011: 14).

2013 yılında iş birliği amaçlanarak, BİST ile Ethical Investment Research Services Limited (EIRIS) şirketi arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Endeks, kullanıcılara ulusal ve uluslararası çapta işletmelerin kurumsal performanslarını inceleyebilme, karşılaştırma ve değerlendirme imkânı sunmaktadır. Şirketler, endeks sayesinde sürdürülebilirlik hedeflerini şeffaf bir şekilde gerçekleştirerek hesap verebilirliklerini daha ileri seviyelere taşıyabilmektedir. Endeks sayesinde şirketler, güçlü ve zayıf yanlarını, fırsat ve risklerini öngörebilmekte, yatırımcılar da KSS doğrultusunda hareket eden şirketleri ayırt ederek yatırımlarına yararlı girişimlerde bulunabilmektedir (BİST, 2014a: 43-44).

EIRIS, BİST'te yer alan işletmelerin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını göz önünde bulundurarak performans değerlemesi yapmakta, endekse katılımın

artırılması için de eğitim, görüşme ve tanıtımlar yapmaktadır. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi, 2014 yılından bu yana hesaplanmaktadır (BİST-b, t.y.: 6-7).

4 Kasım 2014 yılında sürdürülebilirlik endeksinde yer verilen işletmeler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2 2014 Yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde İşlem Gören İşletmeler (BİST, 2014b: 12)

SIRA NO	İŞLEM KODU	İŞLETME ADI
1	AKBNK	AKBANK T.A.Ş.
2	ARCLK	ARÇELİK A.Ş.
3	ASELS	ASELSAN ELEKTRONİK SAN. TİC. A.Ş.
4	GARAN	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
5	KCHOL	KOÇ HOLDİNG A.Ş.
6	MGROS	MİGROS TİCARET A.Ş.
7	PETKM	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.
8	SAHOL	HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.
9	TAVHL	TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG A.Ş.
10	TOASO	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
11	TCELL	TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.
12	TUPRS	TÜPRAŞ TÜRKİYE PETROL RAFİNELERİ A.Ş.
13	TTKOM	TÜRK TELEKOMİNİKASYON A.Ş.
14	VAKBN	VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
15	YKBNK	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alacak şirketlerin belirlenmesinde, 2021 yılından itibaren, Refinitiv’in (Refinitiv Enformasyon Limited Şirketi) sürdürülebilirlik değerlendirme sonuçları kullanılmaktadır. Değerlemelerde sadece “kamuya açık” bilgiler dikkate alınmaktadır. Endeks kapsamında kullanılan Refinitiv verilerine yönelik maliyet Borsa İstanbul tarafından karşılanmaktadır.

BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alabilmek için şirketlerin;

-Genel Sürdürülebilirlik Notlarının 50 veya üzerinde,

-Her bir ana başlık için notlarının 40 veya üzerinde,

-Kategori notlarından en az 8’inin 26 veya üzerinde olmalıdır.

21 Kasım 2022’de yayınlanmaya başlayan BIST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi ile sürdürülebilirlik performansı yüksek, büyük ve likit şirketlerden oluşan bir endeks oluşturmak amaçlanmıştır.

BIST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi;

-Genel Sürdürülebilirlik Notları 70 veya üzerinde,

-Her bir ana başlık için notu 60 veya üzerinde,

-Kategori notlarından en az 8'i 50 veya üzerinde olan şirketlerin payları arasından işlem hacmi ve piyasa değeri en yüksek 25 pay seçilerek oluşturulmaktadır.

Endeks ile şirketler, kurumsal sürdürülebilirlik performanslarını yerel ve küresel anlamda karşılaştırabilmektedirler. Ayrıca şirketlere iyileştirme yapabilmek ve yeni hedefler belirleyebilmek için bir performans değerlendirme aracı sunulmuş olmaktadır. Endekste yer alan şirketlerin bilinirlikleri ve itibarları artmaktadır (<https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksleri>)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ

2.1. Performans Kavramı

Kurumsal performans, işletmelerin belli bir zaman dilimine yönelik olarak ulaşmayı hedeflediklerini gerçekleştirme başarısını ifade etmektedir. Bu bağlamda bu, başarının ölçülebilir göstergesi olarak kabul edilmekte, aynı zamanda paydaşların işletmeden beklentilerinin ne düzeyde karşılandığını göstermektedir. Dolayısıyla kurumsal performansın artırılması için sürecin iyi ve doğru yönetilmesi gerekmektedir (Cihangir, 2014: 37).

Kurumsal performans kavramının kapsamı içinde kurumun sergilediği finansal performans, hissedarların elde ettiği gelirler ve pazara yönelik performans verileri yer almaktadır. Finansal performans, yapılan yatırımların ve sahip olunan varlıkların işletmeye geri dönüşlerini, pazara yönelik performansı, işletmenin ürettiği mal ya da hizmetlerin pazardaki paylarını, hissedar gelirleri ise şirketin yarattığı ekonomik katma değer ile hissedarların bundan elde ettiği toplam getiriye ifade etmektedir (Burak ve Deniz, 2021: 54).

İşletmeler belirlenen amaçlara ne ölçüde ulaştıklarını ve başarılı/başarısız faaliyetleri belirlemek, başarısız faaliyetleri düzeltmek veya ortadan kaldırmak, yöneticilerin sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdiklerini belirlemek, hedeflerden sapmaları ve sebeplerini ortaya koymak vb. nedenlerle performans ölçümü yapmaktadırlar (Karapınar ve Zaif, 2018: 62).

2.2. İşletmelerde Performans ve Önemi

Küreselleşme süreci ve buna bağlı olarak oluşan rekabet ortamı işletmeleri yalnızca ayakta kalmaya değil, yüksek performans göstermeye zorlamaktadır. Çünkü kurumun sürdürülebilir olması rekabetin de sürdürülebilir olmasını gerektirmekte,

yüksek performans ise rekabette öne çıkmanın gereği olarak görülmektedir. Performansın artırılması için sürdürülebilir kurumsal stratejilere ve bunların etkili bir şekilde uygulanmasına ihtiyaç duyulmakta, performans arttıkça rekabet gücünün de artacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla işletmeler, bu yoğun rekabet ortamında ayakta kalabilmek için performanslarını artırmanın yollarını aramaktadır (Cihangir, 2014: 38-40).

Bir işletmenin rekabet edebilmesi ve varlığını geleceğe taşıyabilmesi için kâr oranının faaliyet gösterdiği sektörün ortalamasından yüksek olması beklenmektedir. Çünkü finansal performans, rekabette avantaj elde etmenin, kalkınmanın ve sürdürülebilir olmanın en önemli unsurları arasındadır. İşletmelerin faaliyetlerine dayalı olarak elde ettikleri kazançlar, finansal göstergeler üzerinden izlenebilmektedir. Bu göstergeler temelde işletmenin ortaya koyduğu finansal performansı ifade etmektedir. İşletmelerin ortaya koyduğu finansal performans, hem gerçekleştirilen faaliyetlerin etkinliğinin nicel bir göstergesi olarak kabul edilmekte, hem de yatırım yapmak isteyenlerin tercihlerini işletme lehine etkilemektedir. Finansal performans kavramı, karlılık merkezinde ele alındığında işletmelerin başlıca performans göstergesi olarak kabul edilmektedir. Finansal performans ölçümü ile işletmelerin kazançları yanında yatırımları ve bunlardan elde edilen verimlilik ve risk oranları da tespit edilebilmektedir. Ayrıca finansal performans, geçmiş dönem kararlarının değerlendirmesini yaparak geleceğe yönelik kararların daha doğru ve gerçekçi alınmasını da sağlamaktadır (Siman vd., 2016; Aytekin ve Erol, 2018: 870). Karlılık oranları dışında, verimlilik, kalite ve paydaşlarla iyi bir iletişim içinde olmanın da ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağladığı düşünülmektedir (Şiman, vd., 2016: 78-79).

2.3. İşletmeler İçin Başlıca Performans Göstergeleri

Geleneksel, iş, üretim modellerinde işletmeler yalnızca düşük maliyetle yüksek üretim ve kar odaklı çalışırken, günümüz dünyasının rekabet yoğun ortamında bu yaklaşım değişime uğramış, müşteri memnuniyeti, kalite, verimlilik, yenilik ve çevre hassasiyeti gibi konulara daha fazla ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu değişim işletmelerin performans ölçüm göstergelerine de yansımış, yalnızca geçmiş

dönemlerin bugünkü çıktıklarına odaklanan ölçme yöntemlerinin yerini performansı geleceğe de taşımaya odaklı olan göstergeler almıştır (Gençay, 2014: 74).

Kurumsal performans denilince, kurumların stratejileri doğrultusunda yürüttükleri rekabette elde ettikleri başarı anlaşılmaktadır. Bu başarının tespitinde kurumun performansı rakiplerinininki ile karşılaştırılmakta, bu karşılaştırmanın hangi kriterler üzerinden yapılacağı önemsenmektedir. Genel yaklaşım bu değerlendirmede temel kriterlerin, karlılık, verimlilik, üretkenlik, kalite, iş yönetimi ve yenilikçilik yönünde olmasıdır. Diğer yandan kuruma ya da koşullara bağlı özel kısıtlılıkları da hesaba katılarak performans değerlendirmesi yapılması hedeflerin doğru belirlenmesi ve gerçekleşmesi açısından önem arz etmektedir (Burak ve Deniz, 2021: 54).

Kurumsal performansın göstergeleri arasında kurumsal yönetim anlayışı da yer almakta, iyi bir yönetimin gerek bireysel gerek örgütsel performansın belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Sistemik yapıda bir süreç olan kurumsal yönetim, performansın pozitif yönde geliştirilmesini ve artırılmasını sağlamakta oldukça etkilidir. Çünkü doğal, beşerî tüm kaynakların, iş organizasyonunun ve bu kapsamda gerçekleşen faaliyetlerin, işletmenin temel hedeflerine, stratejilerine ve yeteneklerine uygun şekilde yönetilmesi, kurumsal performansı ortaya çıkaran unsurların bütünüdür (Cihangir, 2014: 38).

Kurumsal performansın göstergeleri arasında yer alan kaliteyi ise müşteri memnuniyeti, paydaşlardan alınan geri bildirimler, şikâyetler, ürün ya da hizmetlerle ilgili anketler ile iç ve dış kaynaklı unsurlar belirlemektedir. Tüm bu unsurlar işletmelerin stratejileri üzerinde belirleyici olurken müşteri profilini de etkilemektedir. Aynı şekilde müşterilere hızlı geri dönüş sağlama, değişen çevresel ortama uyum sağlama, kaynakların akılcı kullanımı, üretimde verimlilik gibi faktörler de kaliteyi, dolayısıyla kurumsal performansı etkilemektedir (Şişman, vd., 2016: 79).

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan 1987 tarihli “Brundtland Raporu”nun ardından John Elkington’un gündeme getirdiği “Üçlü Raporlama” modeli, işletmelerin finansal performansla gösterdikleri özeni çevreye ve toplumu ilgilendiren diğer sosyal alanlara da göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda yayınlanan sürdürülebilirlik raporları

yoluyla işletmenin paydaşları, işletmenin, sosyal, çevresel ve finansal faaliyetlerinden haberdar olmaktadır (Ecer, 2019: 367). İşletmeler, başarılı olmak ve performanslarını artırabilmek için sürdürülebilirliğin sosyal ve çevresel boyutlarına da önem vermek, sürdürülebilirlik ilkelerine yönetim süreçlerinde yer vererek tüm paydaşlar için olumlu sonuçlar verecek stratejilere yönelmek durumundadır (Yalçın, 2022: 213).

İşletmelerin sürdürülebilirliği ve buna etki eden faktörlere yönelik araştırmaların sonuçları, kurumsal farkındalık düzeyinin işletme performansını sürdürülebilirliğin çeşitli boyutları üzerinden etkilediğini ortaya koymaktadır. Bugünün koşullarında işletmelerin yalnızca yasal sorumluluklarını yerine getirmesi yeterli görülmemektedir (Ağca ve Tunçer, 2006: 175). Sürdürülebilir bir kalkınma için kurumsal sorumluluğun yerine getirilmesinin ve geleceğe dönük maliyet azaltma politikalarının kurumsal itibarı doğrudan etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle işletmelerin, kaynak kullanımı ve çevresel yönetim konularında kendi uygulamalarının olması bu itibarı yükselttiği gibi meşruiyetlerinin sorgulanmasını da engellemektedir. Çünkü günümüz dünyasında bu yapılmadığında işletmelerin faaliyetleri ve meşruiyetleri sorgulanmaya açık hale gelecektir. Sürdürülebilirlik performansı bu noktada önemli bir kriter olup, bu performansın ölçümüne yönelik standartların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Turhan, 2018: 28).

2.4. Performans Ölçüm Yöntemleri

Performans ölçümü, başta hissedarlar olmak üzere işletmelerin tüm paydaşları için önem arz etmektedir. Çünkü yapılan performans ölçümü ile sahip olunan kaynakların doğru ve verimli kullanılıp kullanılmadığı, yönetsel kararların doğru alınıp alınmadığı tespit edilmektedir. Bugün performans ölçümü denildiğinde finansal göstergelerden fazlası dikkate alınmakta, toplumun tamamını ve çevreyi etkileyen her türlü faaliyet performans ölçümlerinin kapsamına dahil edilmektedir (Ecer, 2019: 366).

Performans ölçümünde değerlendirme yapan tarafların çeşitliliği (müşteriler, hissedarlar, yatırımcılar vb.), gözlemlenen periyotların farklılığı, ölçüm kriterlerinin değişkenliği gibi faktörler nedeniyle firma performansını ölçmek için standart bir performans ölçüm tekniği bulunmamaktadır. Finansal performansın objektif olarak ölçülebilmesi nedeniyle, faaliyetlerinin sonucunu somut ve objektif göstergeler ile

ölçmek isteyen firmalar, yaygın olarak finansal performanslarını değerlendirmektedirler (Böyükaslan, Aşıkoğlu ve Özkara, 2017: 367). Finansal performansın analizi, işletmelerin finansal tablolarının ve muhasebe kayıtlarının incelenmesi ile yapılmakta, bu incelemeler sonucunda işletmelerin finansal yapıları belirlenmektedir. Finansal analiz, bir işletmenin finansal durumunu, faaliyetlerinden doğan sonuçlarını ve finansal açıdan performansını değerlendirme, gelişim yönlerini saptama ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunma amacıyla finansal tablolardaki farklı kalemler arasındaki ilişkilerin ve/veya etkileşimlerin incelenmesi olarak tanımlanabilir. Bu analiz aynı zamanda işletmenin verimli yönetilip yönetilmediği konusundaki performans düzeyini de ortaya koymakta, sonrasındaki karar süreçlerinin daha sağlıklı ve planlı işlemesine olanak sağlamaktadır. Finansal performansın değerlendirilmesinde; trend analizi (eğilim analizi), yatay analiz (karşılaştırmalı tablolar analizi), dikey analiz (yüzde yöntemiyle analiz) ve oran analizi gibi finansal analiz teknikleri, ihtiyaca göre tek başlarına veya birlikte kullanılmaktadır (Günay ve Kaya, 2017: 143; Karapınar, 2018).

Sürdürülebilirlik performansının ölçümü ve bu performansta etkili olan motivasyonlarla ilgili araştırmalarda, sosyal ve çevresel unsurların kurumsal farkındalıkla ilişkili olduğuna dikkat çekilmekte, yasal zorunluluk, kuruma ait sorumluluk, ileriye dönük maliyet azaltma, kurumsal itibar ve diğer paydaşların haklarının korunması amacıyla raporlama yapıldığı ifade edilmektedir. Günümüzde gerek sosyal gerekse de yasal sorumluluklar açısından, işletmelerin çevresel yönetim anlayışının ve uygulamalarının olması, meşruiyetlerinin sorgulanmaması açısından da önemli ve gereklidir. Bugün bu sorumlulukları öteleyen bir yönetim anlayışı, tüm mecralarda sorgulanmaya açık hale gelmektedir. Sürdürülebilirlik performansının ölçümüyle ilgili standartlar ve bunların geliştirilmesi konusunda yapılan araştırmalar, bunlara referans olacak değerlerin ya da kriterlerin daha sağlıklı ve gerçekçi bir şekilde belirlenmesi amacını taşımaktadır (Turhan, 2018: 28). GRI, bağımsız bir örgütlenme olup devletlere ve işletmelere sürdürülebilirlik kapsamında yer alan, iklim değişikliği, küresel ısınma, insan hakları, kaynak kullanımı ve eşitlik gibi ve konularda kılavuzluk etmeyi amaçlamaktadır. GRI standartları, işletmelerin faaliyetlerini, sosyal, çevresel ve finansal etkileri bakımından değerlendirmede kullanılmakta bu standartların uluslararası geçerliliği bulunmaktadır (Yalçın, 2022: 213).

Üretim süreçlerinin, kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin ölçümünde ve çevrede yarattıkları etkilerin incelenmesinde başvurulan araçlardan biri “yaşam döngüsü analizi” dir. Bu analiz, hammaddelerin kazanım sürecinden başlayarak, üretimin gerçekleşmesine, ürünün kullanımına ve nihayet işlevinin sona ermesine kadar devam eden sürecin hepsini kapsamaktadır. Yaşam döngüsü analizinden, ISO 14000 çevre yönetim sistemi standartları kapsamında ve aslında bu sistemin parçası olarak yararlanılmaktadır. Yaşam döngüsü analizinin başlıca ilkeleri ve çalışma sistemi, ISO 14044:2006 ise gereklerini ve ana hatlarını içermektedir. Buna göre yaşam döngüsü analizi dört temel adımla yapılmaktadır. Birinci adım, çalışmanın amacının ve kapsamının belirlenmesini, ikinci adım ise üretim sisteminin tanımlanmasını, veri doğrulamasının sağlanmasını ve buna bağlı bir model oluşturulmasını içermektedir. Üçüncü adım, işletmenin yaşam çevrimi içindeki etki değerlemesinin ortaya konulduğu adımdır ve bu aşamada işletme faaliyetlerinin küresel ısınma ve benzeri çevre sorunlarına yaptığı katkılar tespit edilmektedir. Son yani dördüncü adımda ise elde edilen tüm bulguların yorumlaması yapılmaktadır. Bulgular, koşullar dikkate alınarak değerlendirilir ve duyarlılık ile belirsizliklerin tespitine yönelik analizler yapılır (Yavuz, 2010: 69-70).

Klasik ölçme yöntemleri ihtiyacı karşılamadığı için geliştirilen yöntemlerinden biri olan “Kurumsal Performans Karnesi” (Balanced Scorecard), özellikle yönetsel süreçlere yeni bir bakış açısı getirmiş, eskiden yeterince dikkate alınmayan maddi olmayan varlıkları, performans değerlendirmesi kapsamına sokmuştur. İşletmelerin performans değerlendirmesine, müşteri, öğrenme, gelişme ve çevre gibi boyutları da dahil eden Kurumsal Performans Karnesi, bu yaklaşım ile işletmelerin geleceğe yönelik stratejilerini sürdürülebilirlik vizyonu çerçevesinde belirlemesini ve tüm boyutların göz önüne alındığı bir denge içinde faaliyet gösterilmesini öngörmektedir. Bu amaçla hazırlanmış ve kapsamı oldukça geniş bir performans ölçütleri seti bulunmakta, kurumsal performans bu esaslara göre ölçülmektedir (Gençay, 2014: 71). Kurumsal Performans Karnesi, Robert Kaplan ve David Norton’un ortak çalışması ile geliştirilmiş olup, kurumsal stratejilerin uygulanmasında olumlu katkı sağladığı görülmüştür. Kurumsal Performans Karnesinde, işletmenin finansal olan-olmayan tüm faaliyetlerinin uzun vadeli

stratejileri ile bağlantısı nedensellik çerçevesinde kurulmaktadır (Özçelik, 2013: 4991; Cihangir, 2014: 41).

Kurumsal performansın ölçümünde kullanılan yöntemler üzerinde son yıllarda sıkça durulmakta ve araştırılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarına bakarak kurumsal sürdürülebilirlik performansının ölçümünde “Çok Kriterli Karar Verme –ÇKKV” yöntemlerine sık başvurulduğu söylenebilir. Bugün işletmelerin performansının finansal olmayan göstergelere bağlı olarak da değişme göstermesi nedeniyle bir işletmede kriterlerden sadece birinin ya da birkaçının yüksek olması performans değerlendirilmesinde yeterli görülmemekte, performans göstergelerinin geneli itibariyle yapılan değerlendirmeye göre başarılı ya da riskli konumda olduğuna karar verilmektedir. Bu noktada birden fazla kriterin dikkate alındığı ÇKKV yöntemleri kullanışlılıkları ile öne çıkmakta, zorunlu varsayımlardan uzak olması, birden fazla kriteri değerlendirmesi ve önem derecesine uygun olarak çıktı sağlaması nedeniyle tercih edilmektedir. Çünkü kurumsal performansın göstergeleri, belli bir zaman zarfındaki hedefleri tutturma başarısını, organizasyon yapısını, stratejilerini, beşerî kaynaklarını, tedarik zincirini, pazarlama yöntemlerini ve çevresel etkileri gibi çok sayıda kriteri kapsamaktadır. ÇKKV yönteminde göstergelerin hepsi için gerçek değerler ayrı ayrı alınmakta, uzman görüşlerine başvurularak hesaplama yapılmaktadır. ÇKKV yönteminin, çoklu değişkenler arasında değerlendirme yapmaya olanak vermesi nedeniyle karar verme süreçlerini desteklediği ifade edilmektedir ve işletmelerde sürdürülebilirlik performansının ölçümü için uygun görülmekte ve kullanılmaktadır. İşletmeler faaliyetlerinin ve yatırımlarının getirisini performans ölçümleri üzerinden izleyebilmekte, varsa olumsuzlukları tespit etmekte ve gidermeye yönelik yeni planlar stratejiler oluşturmaktadırlar. Yapılan performans ölçümleri, hedeflerin gerçekleşme oranını belirlemenin yanı sıra değişik farklı hedeflere yönelmenin kriterlerini belirlemek açısından da yol gösterici olmaktadır. (Cihangir, 2014: 39; Alp, vd., 2015: 66; Günay ve Kaya, 2017: 143; Aytekin ve Erol, 2018: 87; Yalçın ve Karakaş, 2019:148).

2.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Performans İlişkisi

Kaynakların kullanımı, bir yönetim süreci olmanın ötesinde her işletme için ekonomik performansı doğrudan etkileyen son derece önemli bir unsurdur. Ayrıca tüm işletmeler için daha az kaynak kullanarak daha fazla verim elde etme beklentisi vazgeçilmezdir. Diğer yandan ekonomik unsurlardan farklı olarak çevresel unsurların yönetimi karmaşık gibi görünse de kendine özgü ve vazgeçilmezdir. Eğer işletmeler finansal ve finansal olmayan performanslarını artırmak ve bunu ölçülebilir bir değere dönüştürmek istiyorlarsa sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ve yönetim anlayışını benimsemelidirler (Özer, 2010: 5).

Bugünün rekabet koşullarında, düşük maliyetle yüksek üretim yapmak ayakta kalmaya yetmemekte, işletmelerin, müşteri memnuniyetini, hızı, kaliteyi, çevreyi ve diğer paydaşların yararını da gözeten yönetim anlayışları ile kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Bu nedenle işletmeler sürdürülebilir olmak için sürdürülebilirliğin tüm boyutlarında yüksek performans elde etmeye odaklanmakta, finansal hedefler yanında sürdürülebilirlik hedeflerini de gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar (Gençay, 2014: 73).

Ekonomik anlamda sürdürülebilir olmak, işletmeler açısından başarının devamlı olması, varlığın devam ettirilebilmesi ve geleceğe taşınabilmesi olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle uzun ömürlü olmak ve bu hedefe yönelik stratejiler geliştirmek, ekonomik sürdürülebilirlik bağlamında ele alınmaktadır (Kandemir, 2021: 857). Günümüz ekonomilerinde şirketlerin performansına yönelik raporlamalar yalnızca finansal performans ve sonuçlar üzerinden değil; ortaklar, yatırımcılar, diğer ticari paydaşlar, şeffaflık ve sürdürülebilirlik gibi doğrudan finansal olmayan çok sayıda kriter üzerinden yapılmaktadır. Bu kriterleri yerine getirmenin kurumsal sürdürülebilirliği sağlamanın bir gereği olduğu artık işletmelerce de bilinmekte ve kabul edilmektedir (Horasan ve Aktaş, 2021: 2608).

Kurumsal sürdürülebilirlik, temelde dengeyi esas alan bir yönetim yaklaşımıdır ve işletme faaliyetlerinin çevre üzerinde yarattığı, olumlu, olumsuz etkilerin bir denge içinde tutması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde kurumun kâr elde ederek büyümesine de önem verilmekle birlikte, bu büyümenin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun gerçekleşmesi beklenmekte, kurumsal sürdürülebilirliği olan işletmelerin

performanslarının ve imajlarının daha yüksek olduğuna dikkat çekilmektedir (Tüm, 2014: 59).

Çevresel kirlilik, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi gelişmeler, toplumun geri kalanı gibi işletmeleri de etkilemekte, kendi sürdürülebilirliklerinin de çevreye ve doğal kaynaklara bağlı olduğunun bilincinde olan işletmeleri, üretimin tüm aşamalarında yöntem değiştirmeye zorlamaktadır. Bu nedenle işletmeler, bir yandan bu zorunlu değişiklikleri yapmakta bir yandan da bunu fırsata çevirmek ve yeni gerçeklik içinde yüksek rekabet gücü ile var olabilmek için yeşil imajlarını mümkün olduğunca geliştirmeye çalışmaktadırlar (Özbasmacı, 2018: 945).

Son yıllarda yatırımcılar da bunun farkına vardıkları için sürdürülebilirliğe verdikleri önem artmış gerek finansal gerek sosyal ve çevresel boyutları ile sürdürülebilirlik yaklaşımını yönetim stratejilerine entegre etmeye yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşım çerçevesinde günümüz işletmelerinin performansı ve yönetsel kalitesi, kurumsal sürdürülebilirlik düzeyleri ile belirlenmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik performansı ve yönetsel kalitesi yüksek olan işletmeler, yatırımcıların gözünde daha başarılı ve güvenilir bir imaja sahip olmaktadır. Bu imaj doğal olarak yatırımcıların kararına etki etmektedir (Aytekin ve Erol, 2018: 870).

Dışsal unsurları bir kenara bırakıp yalnızca kurum içi sürdürülebilirlik uygulamalarına bakıldığında da gerek sosyal gerek çevresel bu uygulamaların potansiyel faydasının işletmenin kendi sürdürülebilirlik hedeflerinden de fazlası olduğu düşünülmektedir. Bilim çevrelerinde “kazan-kazan” olarak ortaya atılan önermenin temelinde de bu düşünce yer almakta, sözgelimi, eko-verimliliği artırmak, daha az atık üretmek, geri dönüşüm uygulamalarına yer vermek ve buna uygun teknolojileri kullanmak, kurum kimliğine artı değer katarken kurum imajını da yükseltmektedir (Şiman, vd., 2016: 76-77).

İşletmelerin finansal büyümeye odaklı yaklaşımının kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde geçirdiği bu değişimde, sosyal ve çevresel performansın da dahil edildiği “üçlü sorumluluk” anlayışının etkisi oldukça fazladır. Ekonomi ile sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği de kalkınma sürecine dahil eden üçlü sorumluluk anlayışı, zaman içinde işletmeler tarafından kabul görmüş, bu kabulleniş kurumsal yönetim süreçlerine

entegre edilmiş, yalnızca finansal değil sosyal ve çevresel boyutta da yüksek performans hedeflenmeye başlanmıştır (Önder ve Kaya, 2018: 156).

Kurumsal performansı etkileyen başlıca unsurlar arasında kaynak kullanımı da yer almakta, ekonomik performansla olan ilişkisi özellikle öne çıkmaktadır. Doğal olarak tüm işletmeler en az kaynağı kullanarak en yüksek verimi almayı hedeflemektedir. Ancak yalnızca ekonomik faktörlerin iyi yönetilmesi başarılı bir performans için yeterli görülmemekte, dışsal nitelikteki çevresel faktörlerin de iyi ve doğru yönetilmesi gerekmektedir. Çünkü finansal performansın yükseltilmesi ve ölçülebilir nitelikte bir değere dönüşebilmesi için sürdürülebilirlik ilkelerinin yönetim süreçlerine yansıtılması gerekmektedir (Özer, 2010: 5).

Toplamda işletmelerin, uzun vadeli, geleceğe dönük değer yaratması olarak tanımlanan kurumsal sürdürülebilirlik, ekonomik, sosyal, çevresel tüm unsurların dikkate alındığı bir yönetim anlayışı içinde faaliyet gösterilmesini, karar alınmasını ve risklerin yönetilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle işletmelerin ve işletme stratejilerinin merkez üssü olan kurumsal yönetimin, kurumsal sürdürülebilirlik anlayışına entegre olması, olası risklerin ve fırsatların doğru tespit edilmesi, kaynakların doğru kullanılması ve performansın artırılması anlamına gelmektedir. Buna ek olarak rekabet avantajı da sağlayan kurumsal sürdürülebilirlik, yalnızca hissedarların değil toplumun tamamının kazandığı bir yönetim anlayışıdır (Düzer, 2020: 37).

Bugünün işletmeleri hem itibar kazanmak hem de rekabette öne geçebilmek için sosyal ve çevresel unsurlara da hassasiyet gerektiren kurumsal sürdürülebilirlik performansına eskisinden daha fazla odaklanmakta, sürdürülebilirlik performansının finansal performansı ve büyümeyi doğrudan etkilediğini bilmektedirler. Bu nedenle yönetim yaklaşımları sürdürülebilirlik çerçevesinde bir dönüşüm geçirmekte, bu dönüşüm hem yasal yaptırımlarla hem de gönüllülük esasına göre şekillenmektedir. Sürdürülebilirlik raporları yayınlayan şirketler faaliyetlerinden kaynaklı çevresel etkiyi en aza indirmeye çalışmakta, sürdürülebilirlik performansının son derece önemsendiği kurumlarda yönetimin anlayışının yerini yönetişim anlayışı almaktadır (Yalçın, 2022: 211).

2.6. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Performans İlişkisine Yönelik Literatür İncelemesi

Literatür incelendiğinde sürdürülebilirlik performansı ve finansal performans arasındaki ilişkinin iki açıdan ele alındığı görülmüştür. Bu bağlamda yapılan çalışmalar; sürdürülebilirlik performansının finansal performans üzerine etkisini ve finansal performansın sürdürülebilirlik performansına etkisini araştırmaya odaklanan çalışmalar olarak ayrılmaktadır. Ancak finansal performansın sürdürülebilirlik performansına etkisinin olup olmadığını inceleyen çalışmalar daha az sayıdadır.

Sürdürülebilirlik performansının finansal performans üzerine etkisi inceleyen çalışmalar, bağımlı değişken olarak finansal performans almışlardır ve finansal performans genellikle aktif karlılık oranı ile ölçmüşlerdir. Bağımsız değişken olarak da sürdürülebilirlik performansını almışlar ve göstergesi için sürdürülebilirlik skorları hesaplamış veya işletmelerin sürdürülebilirlik endeksinde yer alıp almamaları şeklinde ikili değişken kullanmışlardır. Çalışma sonuçlarında bir fikir birliği görülmemektedir. Bu durum, ele alınan yıl, sektör, değişken ve kullanılan analizlerden kaynaklanabilir.

Finansal performansın sürdürülebilirlik performans üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalarda sürdürülebilirlik performansı bağımlı değişken, finansal performans ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik performansı daha çok sürdürülebilirlik raporu yayınlayıp yayınlamamayı veya endekste yer alıp almamayı ifade eden ikili değişken ile ölçülürken, finansal performans için aktif karlılığı, özkaynak karlılığı, net kar, satış gelirleri, piyasa değeri hisse başına kazanç, sermaye harcamaları gibi ölçütler kullanılmıştır. Yapılan çalışmaların sonucunda yine bir ortak görüş olmamakla birlikte çoğunlukla sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans üzerinde anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çalışmanın bu alt başlığında kurumsal sürdürülebilirlik ile işletme performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların özet bulgularına değinilmiştir. İlk olarak sürdürülebilirlik performansının finansal performansa etkisini inceleyen çalışmalar özetlenecektir.

Drobetz vd. (2003), yaptıkları araştırmada ise Almanya'da faaliyet gösteren ve borsaya kote olmuş işletmelerin kurumsal yönetim kalitesinde oluşan farklılıkların

işletmelerin kurumsal performansı üzerindeki etkisi incelenmiş, Elde edilen sonuçlar, kurumsal yönetimdeki kalite artışının şirket değerlemesini olumlu yönde ve anlamlı düzeyde etkilediğini, ikisi arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir (Drobotz, vd., 2003: 1).

Taşdemir (2017), araştırmada BİST’te işlem gören 35 firmanın 2011-2016 dönemine ait faaliyet ve sürdürülebilirlik raporlarını incelemiştir. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili faaliyetleri ile işletmelerin karlılık oranları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal sorumlulukla ilgili olarak paylaşılan bilgiler, likidite oranlarını da faaliyet oranlarını da pozitif yönde etkilemekte, ekonomik performansın kurumsal sosyal sorumlulukla olan ilişkisini doğrulamaktadır.

Sanchez ve Garcia-Meca (2017), farklı ülkelerdeki toplam 159 bankanın 2004–2010 yılları arasındaki kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının finansal performans üzerindeki etkisinin incelendikleri araştırmalarında, bu uygulamaların nakit akışı öngörülebilirliği sağladığı ve kazancın kalıcılığını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının, yatırımcılara daha yüksek düzeyde bir koruma sağlayarak bankaların kazanç kalitesini de artırdığını tespit etmişlerdir.

Duran (2018), 3’ü enerji, 3’ü de gıda sektöründen olan ve BİST’te yer alan işletmelerin GRI G4 ilkeleri çerçevesinde hazırlanan performans raporlarının incelemiştir. Sürdürülebilirlik performansının işletmelerin toplumsal gelişmesine ve yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Düzer (2018), BİST’te yer alan 30 şirkete ait verileri (2008-2014) GRI raporlama kuralları ve raporlarda yer alan bilgi düzeyi kapsamında sürdürülebilirliğin tüm boyutları (finansal, sosyal, çevresel) açısından incelemiştir. Şirketlerin sürdürülebilirliğin çevresel boyutunda sergilediği performansın, özkaynak ve aktif karlılığını, sosyal boyutta sergilediği performansın ise sadece aktif karlılığını pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilediği sonucunu göstermiştir.

Önder ve Kaya (2018), BİST 100 endeksinde yer alan 91 firmanın 2016 dönemi verilerini inceledikleri araştırmada, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ile firma büyüklüğü arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu, kurumsal sosyal

sorumluluk ile kurumun ekonomik performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir.

Munir vd. (2019), kurumsal yönetim ile kurumsal sürdürülebilirliğin işletmelerin finansal performansına etkisini Avustralya borsasına üye olan 425 işletmenin verilerini inceleyerek analiz etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kurumsal yönetim ile kurumsal sürdürülebilirlik arasında olumlu yönde bir ilişki olup kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerin finansal performansını olumlu yönde etkilediği ve finansal gelişimi desteklediği sonucuna rastlanmıştır. Araştırmada ayrıca, kurumsal yönetimin işletmelerin finansal performansına etkisinde kurumsal sürdürülebilirlik performansının aracı rolü olduğu sonucuna da varılmıştır.

Sak ve Dalgar (2020), kurumsal sürdürülebilirliğin finansal performansa etkisini inceleyen bir araştırmada, BIST’te yer alan 35 işletmenin 2013-2016 arası dönemdeki finansal verilerini analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik puanları finansal performanslarını olumlu yönde ve anlamlı düzeyde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Düzer (2020), Kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performans ilişkisinin ele alındığı araştırmasında, 2015-2019 döneminde Kurumsal Yönetim Endeksi’nde bulunan işletmelerin verilerini incelemiştir. Sürdürülebilirlik Endeksinde de yer alan işletmelerin özkaynak kârlılığının bütün dönemler boyunca daha yüksek olduğunu, piyasanın kötü seyrettiği zamanlarda ise Sürdürülebilirlik Endeksi’nde de yer alan işletmelerin performansının bu durumdan daha az etkilendiğini tespit etmiştir. Aynı zamanda Sürdürülebilirlik Endeksinde de olan işletmelerin performans düzeyinin, 2016 hariç tüm diğer yıllar boyunca finansal performansın 5’ten fazla göstergesinde de daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Ataş (2021), çalışmasında BIST’e üye olan işletmelerin, sosyal, çevresel ve yönetim boyutlarından aldıkları puanların kurumsal sosyal performansa etkisi ve işletmelerin 2014-2018 arası dönem verileri alınarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, büyüklük, karlılık, finansal risk ve sermaye harcamaları gibi değişkenler sabit tutulduğunda bile BIST’e üye olan işletmelerin ESG performansının üye olmayanlara göre daha yüksek olduğuna rastlanmıştır.

Yalçın (2022), sürdürülebilirlik performansının işletmelerin kazanç kalitesine etkisini araştırdığı çalışmasında 2018-2020 yılları arasında BIST’te yer alan firmaların verilerini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, sürdürülebilirlik performansının firmaların kazanç kalitesini olumlu yönde etkilemekle birlikte bu etkinin oldukça düşük olduğunu göstermiştir.

Literatürde yer alan ve finansal performansın sürdürülebilirlik performansına etkisini inceleyen çalışmalar da aşağıda özetlenmektedir.

Vitezić vd. (2012), finansal performansın sürdürülebilirlik raporu yayınlamaya etkisine ilişkin (2002-2010) 42 Hırvat işletmesi için lojistik regresyon analizi ile araştırmıştır. Çalışma sonucunda finansal performans ve sürdürülebilirlik arasında olumlu ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Nilipour ve Nilipour (2012), Tahran Borsası’na kayıtlı 26 çimento işletmesinin (2007-2011) finansal performansları ile sürdürülebilirlik performansları arasındaki ilişkiyi lojistik regresyon analiz ile incelemiştir. Bağımlı değişken olarak kurumsal sürdürülebilirlik performansını, bağımsız değişkenler olarak işletme büyüklüğü, kaldıraç oranını, aktif karlılığını, serbest nakit akışını ve büyümeyi kullanmışlardır. Elde edilen bulgular sürdürülebilirlik ile finansal performans arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Uzun Kocamış vd. (2018), çalışmalarında finansal performansın sürdürülebilirlik raporlaması üzerine etkisini BIST 100 de yer alan firmaların (2004-2016) verilerini esas alarak lojistik regresyon analizi ile araştırmıştır. Bağımlı değişken olarak sürdürülebilirlik raporlaması yapılıp yapılmamasını, bağımsız değişken olarak da Aktif Karlılığı (ROA) ve Özsermaye Karlılığı (ROE)’ni, kontrol değişkeni olarak da firma büyüklüğünü kullanmıştır. Şirket büyüklüğünün sürdürülebilirlik performansı üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu, karlılığın ise anlamlı bir etkisi olmadığını tespit etmişlerdir.

Ateş (2021), Türkiye’de halka açık firmaların (2009 – 2017 yılları) GRI standartlarına göre sürdürülebilirlik raporu hazırlama düzeyi ve hangi faktörlerin bu süreçte etkili olduğunu panel veri yöntemleri ile araştırmıştır. Firma büyüklüğü ve karlılığı ile GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporu yayımlama oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiş. Finansal kaldıraç oranı, sermaye harcamalarının satışa oranı ve hisse başına serbest nakit akış oranı ise GRI uyumlu raporlama ile ilişkili

olmayan finansal performans göstergeleri olarak tespit edilmiştir. Ayrıca GRI uyumlu raporlama düzeyinin firmaların faaliyet gösterdikleri sektörlerle bağı olarak değişiklik gösterdiği de araştırma bulguları arasındadır.

Dağıstanlı ve Çelik (2023), firmaların finansal performans göstergelerinin sürdürülebilirlik raporu yayınlamada etkisinin olup olmadığını BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 44 firmanın 2014-2021 yılları arasındaki verilerini kullanarak incelemiştir. Finansal performans göstergesi olarak Aktif Karlılık Oranı, Özkaynak Karlılık Oranı, Net Kar Marjı, Büyüklük ve Finansal Kaldıraç değişkenleri kullanılmıştır. Büyüklük dışındaki değişkenlerin anlamlı etkisinin olmadığını ancak firmaların finansal büyüklüğü arttıkça sürdürülebilirlik raporu yayınlama eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir.

Kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performans arasındaki ilişki uzun zamandır farklı yollarla araştırılan bir konu olsa da ampirik değerlendirmeler göstermektedir ki, aralarındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğü net değildir. Aralarındaki ilişkiyi pozitif, negatif ve nötr ya da ilişki yok şeklinde tespit eden çalışmalar olduğu gözlemlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN FİNANSAL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, işletmelerin sürdürülebilirlik performansının bir göstergesi olarak kullanılan sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumunu, finansal performansın bir sonucu olup olmadığını açıklamaya çalışmaktır. Bu çalışmada, şirketlerin sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumlarının finansal performansları ile açıklanıp açıklanamadığı lojistik regresyon analizi ile araştırılmaktadır. Çalışmanın kapsamını, BIST 100 endeksinde işlem gören işletmeler oluşturmaktadır. Mali kuruluşlar farklı finansal karakteristiklerinden dolayı çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

3.2. Araştırmanın Veri Seti ve Değişkenler

Sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan çalışmalarda performans ölçütü olarak muhasebe ve borsa değişkenleri esas alınmaktadır. Ancak literatürde yer alan önceki çalışmaların genel olarak muhasebeye dayalı ölçütleri, piyasaya dayalı ölçütlerden daha çok sürdürülebilirlik performansı ile ilişkili buldukları ve kullandıkları görülmüştür. Çalışmalar ayrıca işletmede gerçekte neler olup bittiğini pazara dayalı performans göstergelerinden ziyade muhasebe verilerinin daha iyi gösterdiğini savunmaktadırlar. Muhasebe verileri esas alınarak yapılan ölçümler işletmelerin bilançoları ve gelir tablosu gibi finansal raporlarından elde edilen veriler kullanılarak yapılmaktadır. Bu oranlar işletmenin içsel verimliliğini temsil etmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde en yaygın kullanılan muhasebe bazlı finansal performans ölçümleri; aktif karlılığı (Return on Assets, ROA), öz kaynak karlılığı (Return on Equity, ROE), satışların getirisi (Return on Sales, ROS) ve Hisse başı kazanç (Earnings per share, EPS) oranları gibi değişkenlerdir. Verilen literatür

bulgularına dayalı olarak, çalışmada şirketlerin finansal performansının analizi için özkaynak karlılığı (ROE) ve aktif karlılığı (ROA) olmak üzere iki ortak muhasebe ölçütü seçilmiştir. Bu oranlar, firmaların kısa vadeli karlılığını tespit etmek için en yaygın şekilde kullanılan ölçütlerdir. Karlılık ile bilgi raporlaması arasındaki ilişki karmaşık olmasına rağmen, birçok çalışma, daha yüksek kârlılığa sahip firmaların iyi haberleri ifşa etme eğiliminin daha yüksek olduğunu varsaymaktadır.

a) Aktif Karlılığı (ROA)

Sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların büyük çoğunluğunda esas alınan muhasebe bazlı ölçümlerin başında aktif karlılık oranı gelmektedir. Aktif karlılığı (ROA) işletmelerin varlıklarını ne oranda etkin kullandığını ölçmek veya işletmelerin varlıklarına göre kar elde etme yeteneğini değerlendirmek için kullanılan, karlılığı bir bütün olarak gösteren temel bir karlılık ölçümüdür. Kar-maliyet ve yatırımları tek bir orana indirgemektedir.

$$\text{Aktif Karlılığı (ROA)} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

b) Öz Sermaye (Kaynak) Karlılığı (ROE)

İşletmelerin sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi değerlendirme de en sık kullanılan oranlardan biri de öz sermaye (kaynak) karlılığıdır. Yüksek büyüme gösteren işletmelerin daha yüksek öz sermaye karlılığına sahip oldukları ve geçmişte itibar sermayesine yatırım yapma olasılıklarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Zhang, 2016: 32). Öz sermaye karlılığı şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Özkaynak Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Özkaynak}}$$

Araştırma modelinin bağımlı değişkeni “sürdürülebilirlik raporu” yayınlama durumu olup iki kategoriden oluşmaktadır. Rapor yayınlayan şirketlere “1” diğerlerine “0” kukla değişkeni uygulanmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri ise aktif karlılığı (ROA) ve özsermaye karlılığı (ROE)’dir. Araştırmanın kontrol değişkenleri ise firma büyüklüğü (Size) ve Kaldıraç Oranı (Risk) dir.

Toplam varlıkların doğal logaritması ile ölçülen firma büyüklüğünün (Ln_AKTF); önceki çalışmalarda paydaşların finansal ve finansal olmayan raporlama çıkarlarını etkilediğini ortaya konulmuştur. Büyük firmaların hissedarlardan daha güçlü baskıya maruz kalmaları nedeniyle daha fazla sosyal, ekonomik ve çevresel bilgi vermeleri beklenmektedir. Dolayısı ile firma büyüklüğü ile kazanç kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki beklenmektedir. Ayrıca, büyük firmalar çoğunlukla borsada işlem görmektedirler ve kurumsal sosyal faaliyetlerle ilgilenen daha fazla pay sahibi ve diğer paydaşlara sahip olabilirler.

Bu çalışmada, firmanın riskliliğini kontrol etmek amacıyla risk ölçütü olarak kaldıraç oranı kullanılmıştır. Toplam borçların toplam varlıklara bölünmesi ile elde edilen kaldıraç oranı ise kazanç yönetimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu varsayımı ile modele dahil edilmiştir. Öyle ki, daha yüksek bir borç seviyesine sahip işletmelerin, paydaşların çıkarlarını tatmin etmek için daha fazla sosyal ve çevresel bilgiyi ifşa edecekleri varsayılmaktadır.

Tablo 3’ de lojistik regresyon analizinde kullanılan değişkenler, kısaltmalar ve açıklamalar verilmiştir.

Tablo 3 Model Değişkenleri

Değişkenler	Kısaltma	Açıklama
SR Rapor/Açıklama	SR	Şirket rapor/açıklama sunuyorsa 1, aksi takdirde 0
Aktif Karlılığı	ROA	Net Kar/Toplam Aktif
Özsermaye Karlılığı	ROE	Net Kar/ Özsermaye
Şirket Büyüklüğü	BUY	Aktif toplamının doğal logaritması
Kaldıraç Oranı	Risk	Toplam Borç/Toplam Aktif

Çalışmada 2018-2021 yılları arasında BİST 100’de yer alan ve finansal işletmeler hariç sürdürülebilirlik raporu yayınlayan 87 firmayla lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Analizde bir bağımlı değişken ve dört bağımsız değişken yer almaktadır. Bağımlı değişken firma rapor yayınlamış/yayınlamamış olarak kategorik değişkendir. Modelin bağımsız değişkenleri; aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE), kontrol değişkenleri büyüklük (aktif toplamının logaritması) ve risk (kaldıraç, oranı) ise sürekli değişkenlerdir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, ikili lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Önceleri daha çok tıp alanındaki çalışmalarda kullanılan bir yöntem olmasına rağmen son yıllarda sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda da yaygın kullanılan ileri düzey bir regresyon yöntemidir. Lojistik regresyonun temel amacı, diğer regresyon yöntemlerinde olduğu gibi bir ya da birden çok bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi modellemektir (Atan ve Çatalbaş, 2004:12). Lojistik regresyon, bağımlı değişkenin değerine dair tahminleme yapmaya çalışan bir yöntemdir. Bu yöntem ile tahminlemeye ait sınıflandırma başarısı ölçülebildiği gibi bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki de incelenebilmektedir (Mertler, Vannatta ve LaVenja, 2021:275).

Diğer regresyon yöntemlerinden farklı olan lojistik regresyonun varsayımları aşağıda verilmiştir (Şenel ve Alatlı, 2014):

- Regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin çoklu normal dağılım göstermesi ve özellikle bağımlı değişkenlerin sürekli olması koşulu aranırken, lojistik regresyonda bu şartlar aranmaz.
- Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığı varsayılır.
- Lojistik regresyon analizinde varyans-kovaryans matrislerinin eşitliği şartı aranmamaktadır.

• Lojistik regresyon fonksiyonu, doğrusal olasılık fonksiyonunun hata kavramı olan “e” nin birikimli olasılık dağılımı gösterdiğini varsayar. Ayrıca doğrusal regresyon modeli Pi'nin X bağımsız değişkeni ile doğrusal ilişki içinde olduğunu varsayarken, logit modeli üstünlük oranı (Odds ratio, olma olasılığını olmama olasılığına oranı) X bağımsız değişkeni ile doğrusal ilişkide olduğunu varsayar.

Lojistik regresyon analizi, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek korelasyona oldukça duyarlı olduğundan değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu da olmamalıdır. Çoklu doğrusal bağlantı, değişkenler arasındaki korelasyonların ($r > .90$) yüksek olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Çoklu bağlantı probleminin çözümünde diğer çözüm yolları ile çözüme ulaşılamadıysa bu soruna kaynaklık eden değişkenlerden bir ya da daha fazlası modelden çıkarılması önerilen yollardan biridir.

Lojistik regresyon yöntemi kategorik veriler için önemli bir modeldir. Bağımlı değişken kategorik (kesikli, süreksiz) olmakla birlikte, bağımsız değişkenler sürekli, kategorik ya da ikili olabilir. Lojistik regresyon bağımsız değişkenlerin sürekli ya da süreksiz olmasına yönelik hiçbir kısıtlama getirmemektedir (Kalaycı, 2010; Tabachnick ve Fidell, 1996'den aktaran Şenel ve Alatlı, 2014).

Araştırma kapsamında yapılan analizler, SPSS 23.0 paket programında gerçekleştirilmiştir.

3.4. Araştırmanın Modeli

Şirketlerin finansal performanslarının, sürdürülebilirlik raporlaması yapma olasılığını arttırdığı yönündeki hipotezimizi test etmek amacıyla BİST 100 endeksinde yer alan şirketler esas alınarak lojistik regresyon modeli oluşturulmuştur. Araştırmanın modeli oluşturulurken Vitezic, Vuko ve Mörec (2012) tarafından oluşturulan aşağıda yer alan model esas alınmıştır.

H0: Finansal performans şirketin sürdürülebilirlik raporu yayınlama olasılığını azaltır.

H1: Finansal performans, şirketin sürdürülebilirlik raporu yayınlama olasılığını artırır.

$$\text{Prob (SR)} = \beta_0 + \beta_1 \text{ Karlılık} + \beta_2 \text{ lnBUY} + \beta_3 \text{ RISK} + \varepsilon$$

Çalışma yapılırken değişkenler arası çoklu doğrusal bağlantı problemi, değişen varyans problemi ve otokorelasyon problemi olup olmadığı EKK (En Küçük Kareler)

yöntemiyle kontrol edilmiştir. Kontrol sonucu; ROA ve ROE değişkenlerimiz arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olduğu için analize ayrı ayrı dahil edilmiştir.

3.5. Araştırmada Elde Edilen Bulgular

Aşağıdaki tablolarda, araştırmada kullanılan değişkenlerin bütün yıllara ait verilerin tanımlayıcı istatistikleri verilmiştir. Araştırmanın modelinde kullanılan değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistiklerden değişkenlerin ortalama (mean), medyan (median), standart sapma (standard deviation) ile minimum ve maksimum ve denklem sayısı değerleri aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 4 2018 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları

	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	N
Sabit	0.67	1.00	.47	0	1	87
Aktif	9.10	9.63	2.36	.00	11.57	87
Toplam						
Kaldıraç Oranı	55.95	62.46	28.39	.00	132.76	87
ROA	5.66	4.55	11.13	-16.08	63.50	87
ROE	9.72	11.49	27.77	-87.45	78.06	87

Tablo 5 2019 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları

	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	N
Sabit	.66	1.00	.47	0	1	87
Aktif	9.50	9.69	1.61	.00	11.61	87
Toplam						
Kaldıraç Oranı	57.56	63.75	26.71	.00	138.34	87
ROA	6.25	5.11	8.89	-14.26	36.52	87
ROE	12.29	13.50	43.12	-255.81	100.69	87

Tablo 6 2020 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları

	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	N
Sabit	.67	1.00	.47	0	1	87
Aktif	9.82	9.76	.68	8.51	11.80	87
Toplam						
Kaldıraç Oranı	59.14	63.92	26.04	3.55	136.66	87
ROA	6.72	5.92	9.04	-17.71	30.51	87
ROE	16.25	15.55	46.65	-210.13	242.56	87

Tablo 7 2021 Yılı Değişkenleri için Betimsel İstatistik Sonuçları

	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	N
Sabit	.69	1.00	.46	0	1	87
Aktif	9.92	9.98	1.26	.00	12.01	87
Toplam						
Kaldıraç Oranı	56.24	61.40	23.52	.00	97.04	87
ROA	11.75	10.08	11.19	-12.38	49.37	87
ROE	34.09	27.62	47.04	-129.04	339.54	87

Bu kısımda, BIST 100 de yer alan finansal işletmeler hariç olmak üzere 87 işletme ve 1740 veri kullanılarak, finansal performanslarının sürdürülebilirlik raporu yayınlama üzerindeki etkisinin araştırıldığı lojistik regresyon analizinin sonuçlarına yer verilecektir.

Tablo 8 2018 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	15,775	3	.001
	Blok	15,775	3	.001
	Model	15,775	3	.001

Tablo 8'den de görüldüğü üzere 2018 yılı için modelin anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıktığı için modelin veriye uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 9 2018 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	15,278	3	.002
	Blok	15,278	3	.002
	Model	15,278	3	.002

Aynı şekilde 2018 yılı için diğer karlılık göstergesi ROE modele dahil edildiğinde modelin anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır ve modelin veriye uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 10 2019 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	6,332	3	.097
	Blok	6,332	3	.097
	Model	6,332	3	.097

Aynı model şirketlerin 2019 yılı verileri dikkate alınarak ve karlılık ölçütü olarak ROA esas alınarak uygulanmıştır. Tablo 10'dan görüldüğü üzere modelin anlamlılık değeri 0.05'ten büyük çıktığı için modelin veriye uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 11 2019 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	6,670	3	.083
	Blok	6,670	3	.083
	Model	6,670	3	.083

Tablo 11'den görüldüğü gibi 2019 yılı için ROE'li modelin anlamlılık değeri de 0.05'ten büyük çıktığı için modelin veriye uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 12 2020 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	3,127	3	.372
	Blok	3,127	3	.372
	Model	3,127	3	.372

Tablo 12'den görüldüğü üzere ROA'lı modelin anlamlılık değeri 0.05'ten büyük çıktığı için modelin veriye uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 13 2020 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	Df	Sig.
Adım 1	Adım	.886	3	.829
	Blok	.886	3	.829
	Model	.886	3	.829

Tablo 13'ten görüldüğü üzere ROE'lı modelin anlamlılık değeri 0.05'ten büyük çıktığı için modelin veriye uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 14 2021 Yılı ROA Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	3,432	3	.330
	Blok	3,432	3	.330
	Model	3,432	3	.330

Tablo 15 2021 Yılı ROE Değişkenli Omnibus Sonuçları

		Ki-kare	df	Sig.
Adım 1	Adım	2,965	3	.397
	Blok	2,965	3	.397
	Model	2,965	3	.397

Tablo 14 ve Tablo 15'ten görüldüğü gibi RAO ve ROE'li modellerin anlamlılık değeri 0.05'ten büyük çıktığı için modellerin veriye uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Analizin omnibus test sonuçları incelendiğinde sadece 2018 yılı modelin daha uygun olduğu görülmüştür. Bu yüzden analiz yorumlamasına 2018 yılı ile devam edeceğiz.

Tablo 16 ROA Değişkenli Model Özeti

Adım 1	-2 Log likelihood	Cox & Snell R²	Nagelkerke R²
	94.979	.166	.230

Tablo 17 ROE Değişkenli Model Özeti

Adım 1	-2 Log likelihood	Cox & Snell R²	Nagelkerke R²
	95.475	.161	.224

2018 yılı için ROA değişkenli modelimize ait R^2 değerleri Tablo-16'da ROE değişkenli modelimizin ise Tablo-17'de yer verilmiştir. ROA değişkenli model için; Cox&Snell R^2 değerinin 0.166, Nagelkerke R^2 değerinin ise 0.230 olduğu görülmektedir. Nagelkerke R^2 değeri, Cox&Snell R^2 değerinden daha büyüktür. Bağımlı değişkendeki değişimin yüzde kaçının yaklaşık olarak bu modelle tahmin edilmesidir. Yani ROE değişkenimiz için; bağımlı değişkendeki 0.224'lük değişimin yaklaşık olarak bu modelle tahmin edilmiştir.

Tablo 18 ROA Değişkenli Model için Hosmer-Lemeshow Test Sonuçları

Adım 1	Ki- kare	Df	Sig.
	3,917	8	.865

Hosmer-Lemeshow testi, bir lojistik regresyon modelinin uygunluğunu değerlendirmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Bu test, gözlenen ve tahmin edilen bir sonuç değişkeninin olasılıklarının benzer olup olmadığını değerlendirir. Test, tahmin edilen olasılıklara dayanarak verileri birkaç gruba veya aralığa böler ve ardından her grupta gözlenen ve beklenen frekansları karşılaştırır.

2018 yılı ROA değişkenli modelimiz için; test istatistiği (Ki-kare) 3.917 ve serbestlik derecesi (df) 8'dir. Anlamlılık düzeyi (Sig.) ise 0.865 olarak raporlanmıştır.

Sonuçları yorumlamak için, p-değerini (Sig. tarafından verilen) seçtiğiniz anlamlılık düzeyiyle (genellikle 0.05 veya 0.01) karşılaştırmanız gerekmektedir.

Bu durumda, p-değeri 0.865 olduğundan, tipik anlamlılık düzeyi olan 0.05'ten daha büyük olduğu için, boş hipotezi reddetmek için yeterli kanıtımız yoktur. Hosmer-Lemeshow testinde boş hipotez, lojistik regresyon modelinin verilere iyi uyduğunu varsayar. Bu nedenle, bu teste dayanarak, modelin verilere iyi uymadığını gösteren anlamlı bir kanıt bulunmamaktadır.

Özetlemek gerekirse, Hosmer-Lemeshow testinin sonuçları, kullandığımız lojistik regresyon modelinin verilere oldukça iyi uyduğunu göstermektedir.

Tablo 19 ROE Değişkenli Model için Hosmer-Lemeshow Test Sonuçları

Adım 1	Ki-kare	Df	Sig.
	8,091	8	.425

2018 yılı ROE değişkenli modelimiz için; test istatistiği (Ki-kare) 8.091 ve serbestlik derecesi (df) 8 olarak verilmiştir. Anlamlılık düzeyi (Sig.) ise 0.425 olarak raporlanmıştır.

Hosmer-Lemeshow testindeki boş hipotez, gözlenen ve beklenen sonuçların anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını varsayar. Bu nedenle, 0.425 p-değeriyle boş hipotezi reddedemiyoruz ve bu, lojistik regresyon modelinin verilere uygun bir şekilde uyduğunu göstermektedir.

Özet olarak, Hosmer-Lemeshow testi sonuçları, lojistik regresyon modelinin anlamlı bir uyumsuzluk göstermediğini göstermektedir, çünkü p-değeri (0.425) yaygın olarak kullanılan 0.05 anlamlılık düzeyinden daha büyüktür.

Tablo 20 ROA Değişkenli Model Sınıflandırma Tablosu

Gözlem	Tahmin		Doğruluk Yüzdesi (%)
	yayınlanmamış	yayınlanmış	
Adım 1 rapor2018 yayınlanmamış	9	20	31.0
yayınlanmış	3	55	94.8
Toplam Yüzde (%)			73.6

ROA değişkenli modelin sonucunda elde edilen son sınıflandırma rakamları ve doğru sınıflandırma yüzdesini gösteren sonuçlar Tablo-20’de verilmektedir. Tablo-20’ye dair hesaplama yapılırken kesme değeri 0,5 olarak alınmıştır. Sonuçlara göre doğrulama sınıflandırma yüzdesi 73,6’dır. Bu sonuçlara göre modelin sınıflandırma gücünün iyi olduğu söylenebilir.

Tablo 21 ROE Değişkenli Model Sınıflandırma Tablosu

Gözlem	Tahmin		Doğruluk Yüzdesi (%)
	yayınlanmamış	yayınlanmış	
Adım 1 rapor2018 yayınlanmamış	8	21	27.6
yayınlanmış	4	54	93.1
Toplam Yüzde (%)			71.3

ROE değişkenli model sonucu incelendiğinde doğrulama sınıflandırma yüzdesi 71,3’tür. Bu sonucumuzda modelin sınıflandırma gücünün iyi olduğu görülmektedir.

Tablo 22 ROA Değişkenli Model Sonucu

		B	S.E.	Wald	Df	Sig.	Exp(β)
Adım 1	Aktiftoplam	.199	.189	1.105	1	.293	1.220
	Kaldıraç	.024	.012	4.213	1	.040	1.024
	ROA	.072	.034	4.611	1	.032	1.075
	Sabit	-2.837	1.716	2.732	1	.098	.059

Tablo 23 ROE Değişkenli Model Sonucu

		B	S.E.	Wald	Df	Sig.	Exp(β)
Adım 1	Aktiftoplam	.230	.177	1.680	1	.195	1.258
	Kaldıraç	.019	.011	3.064	1	.080	1.019
	ROE	.022	.010	4.924	1	.026	1.022
	Sabit	-2.642	1.602	2.719	1	.099	.071

P<0.05*

ROA değişkenli model sonucumuza göre; aktif toplam, 1.105 Wald istatistiği ve .293 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Kaldıraç oranı; Wald istatistiği 4.213 ve .040 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır.

ROA; 4.611 Wald istatistiği ve .032 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır.

ROE değişkenli model sonucumuza göre; aktif toplam, 1.680 Wald istatistiği ve .195 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır. Kaldıraç oranı; Wald istatistiği 3.064 ve .080 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır. ROE; 4.924 Wald istatistiği ve .026 sig(p) değeri ile pozitif yönde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Sonuç olarak, değişkenlerimize ait denklem değişkenleri sonucu tablosu incelendiğinde β _ROA değeri 0.072 ve β _ROE değeri 0.022 katsayıları pozitif değerli olduğundan bu orandaki değişkenin artışıyla bağımlı değişkenin olasılığının arttığını

göstermektedir. Wald sonuçları her iki değişkende de yüksek çıktığı için katsayıların anlamlı olduğu sonucuna ulaşılır.

SONUÇ

Küresel ısınma, iklim krizleri, gıda krizleri ile hükümetlerin artık zorunlu olarak tedbir almalarını gerekli kılmıştır. Tüketicilerin bilinçlenmesi ve hükümet düzenlemeleri de işletmelerin sürdürülebilirliğin boyutları bağlamında performanslarını artırmalarını ve bu performanslarını yayınlamalarını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik raporlaması işletmelerde finansal raporlara ilave olarak yapılmaya başlanmıştır. Borsa sürdürülebilirlik endeksleri ile de işletmelerdeki bu yönelim teşvik edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, sürdürülebilirlik kavramının önemi ve etkileri ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların dengeli ve verimli kullanılmasını içeren bir perspektif olarak tanımlanmış ve çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarından bahsedilmiştir. Çevresel boyut, işletmelerin çevre üzerindeki etkilerini ve sorumluluklarını vurgular. Bu nedenle, işletmelerin çevresel duyarlılık göstererek uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine odaklanması önemlidir. Ekonomik boyut, işletmelerin ekonomik performanslarını artırmak için kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanmalarını gerektirirken, aynı zamanda sosyal ve çevresel sorumluluklarına odaklanmaları gerektiğini vurgular. Sosyal boyut, işletmelerin topluma, çalışanlarına ve diğer paydaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmesini ve toplumsal fayda sağlamasını ifade eder. Bu bağlamda, sürdürülebilirliğin sağlanması için işletmelerin faaliyetlerinin sadece kâr odaklı olmaktan ziyade uzun vadeli ve toplum odaklı değerler yaratma hedefine yönelik olması önemlidir.

Sürdürülebilirliğin artan önemi ile birlikte işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının ölçümü, karşılaştırılması ve finansal performansları ile sürdürülebilirlik performansları arasındaki ilişki de çalışmaların odak noktası haline gelmiştir. Çalışmalarda sürdürülebilirlik raporu yayınlamanın işletmelerin finansal performansını nasıl etkilediği, finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişkiler çeşitli yöntemler ve ölçütler kullanılarak incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında BIST 100 endeksinde işlem gören 87 işletmenin finansal verileri esas alınmıştır. Ancak mali kuruluşlar farklı finansal karakteristikleri nedeniyle çalışma dışında bırakılmıştır. Analizler için *lojistik regresyon* analizi kullanılmıştır. Bu analizle, sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin finansal

performansları açısından ne gibi farklılıklar olduğu ve finansal performansın sürdürülebilirlik raporu yayınlama üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma yapılırken ROA ve ROE değişkenlerimiz arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olduğu için analize ayrı ayrı dahil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 2018 yılı için hem ROA hem de ROE değişkenli modellerin verilere iyi uyduğu ve sınıflandırma gücünün iyi olarak tespit edilmiştir. Değişkenlerin katsayıları pozitif ve anlamlıdır, yani ROA ve ROE arttıkça bağımlı değişkenin olasılığı da artmaktadır. Yani işletmelerin finansal performansları arttıkça sürdürülebilirlik performansları dolayısıyla rapor yayınlama olasılıkları artmaktadır. Diğer yıllar için ise önceki çalışmalarla paralel şekilde modelin değişkenleri ile sürdürülebilirlik performansı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Yani şirketlerin finansal performansları ile sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Literatürde de finansal performans ile sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişki ve ilişkinin yönü konusunda bir fikir birliği yoktur. Ancak artık sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik sürekli gündemde tutulması, bu doğrultuda hareket edilmesi ve karar alınması gereken bir olgudur. Sürdürülebilir kalkınma için önemli aktörler arasında yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik açısından bilinçli sorumluluklarını yerine getirmeleri ek maliyetlere neden olsa bile kaçınılmazdır. İşletmelerin sadece kâr elde etmekten daha fazlasını hedeflemeleri ve sosyal ve çevresel etkileri gözetmeleri, uzun vadede başarıya ulaşmalarını ve sürdürülebilir bir gelecek için katkıda bulunmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağca, V.; Tunçer, E. (2006). Çok Boyutlu Performans Değerleme Modelleri ve Bir Balanced Scorecard Uygulaması, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(1), ss: 173-193.
- Akarçay, Ç. 2014. Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42): 1-11.
- Alp, İ. Öztel, A.; Köse, M. S. (2015). Entropi Tabanlı MAUT Yöntemi ile Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü: Bir Vaka Çalışması, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), ss: 65-81.
- Aracı, H.; Yüksel, F. (2016). Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki İşletmelerin Sürdürülebilir Katma Değerinin Hesaplanması, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR*, 16 Özel Sayısı, ss: 786-801.
- Aracı, H. ve Yüksel, F. 2016. Şeffaflık ve Hesap Verilebilirliğin Sağlanmasında Sürdürülebilirlik Raporları: BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(Özel Sayı-1): 103-131.
- Aras, G. ve Sarıoğlu, G.U. 2015. Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, TÜSİAD Yayını, 21-85.
<https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksleri>
- Ateş, S. (2021). Sürdürülebilirlik Endeksindeki Firmaların Kurumsal Sosyal Performans Skorları, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23(1), ss: 48-60
- Ateş, S. (2021). GRI Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporlamasında Firma Düzeyinde Belirleyici Faktörler. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 14 (2), 541-567. DOI: 10.29067/muvu.771816
- Aytekin, S.; Erol, A. F. (2018). Finansal Performans Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Temel Belirleyicisi Midir? BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Aras Yönetimi ile Bir Uygulama, *UIİD-IJEAS*, (17. UİK Özel Sayısı), ss: 869-886.
- Ballı, S.; Yaylı, G. (2019). Karbon Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), ss: 302-319.
- Ballou, B.; Heitger, D. L. (2005). The Rise of Corporate Sustainability Reporting: A Rapidly-Growing Assurance Opportunity, Richard T. Farmer School Of Business Miami University. Oxford.

- Barnett, M. L., & Salomon, R. M. (2012). Does It Pay to be Really Good? Addressing The Shape of The Relationship Between Social and Financial Performance. *Strategic Management Journal*, 33(11), 1304-1320.
- Basiago, A. D. (1999). Economic, Social, and Environmental Sustainability in Development Theory and Urban Planning Practice. *The Environmentalist*, (19), 145-161.
- Bayar, M. Ş. (2016). Sürdürülebilir Yaşam Tasarımı Permakültür: İstanbul'a İlişkin Ön Değerlendirme, *T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Bektaş, A. (2021). The Impact of European Green Deal on Turkey's Iron and Steel Industry: Decomposition Analysis of Energy-Related Sectoral Emissions. *Celal Bayar University Journal of Science*, 17(1), ss: 17-29.
- BİST-b. BİST Sürdürülebilirlik Endeksi Temel Kuralları. https://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/endeksler/bist-surdurulebilirlik-endeksi-temel-kurallari-aralik_2017.pdf?sfvrsn=4 [17.03.2019].
- BİST, (2014a). *Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi*. <http://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/surdurulebilirlik-rehberi.pdf> [14.11.2018].
- BİST, (2014b). *BİST Sürdürülebilirlik Bülteni*. <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/yayinlar/borsa-istanbul-2014-surdurulebilirlik-bulteni.pdf?sfvrsn=4> [14.11.2018].
- Bovens, M. (2003). Public Accountability. In Handbook of Public Administration (B. G. Peters & J. Pierre, eds. pp. 182–208). London: SAGE.
- Böyükaslan, A., Aşkoğlu, H. R. ve Özkara, B. (2017), “İşletme Kültürünün Finansal Performansa Etkisi: Eleştirel Bir Literatür Taraması”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15/30: 353-391.
- Burak, M. F.; Deniz, R. B. (2021). Kurum Kültürü, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı, Çevresel Belirsizlik ve Kurumsal Performans İlişkisi: Türk İhracatçı Firmaları, *International Journal of Arts & Social Studies*, 4(6), ss: 49-83.
- Camilleri, M. A. (2017). *Corporate sustainability, social responsibility and environmental management*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Carroll, A. B. (2000). Ethical Challenges for Business in The New Millennium: Corporate Social Responsibility and Models of Management Morality. *Business Ethics Quarterly*, 10, 33–42.
- Caymaz, E.; Soran, S.; Erenel, F. (2014). The Relationship Between Corporate Sustainability and Corporate Social Responsibility in Business: Global

- Compact Turkey, *Journal of Management, Marketing and Logistics*, 1(3), ss: 208-217.
- CDP (2008). *Carbon Disclosure Project Report 2008: S&P 500*.
https://www.marriott.com/MarriottInternational/CorporateResponsability/Performance_New_2016/SPG_PDFs/CDP_SP500_Report_2008.pdf
[31.03.2019].
- Ceran, E. B. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı ve Ölçümüne İlişkin Bir Ön Çalışma, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), ss: 59-70.
- Cihangir, E. (2014). Kurumsal Performans Yönetimi ve Yüksek Performanslı Organizasyonların Özellikleri, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 5, ss: 37-54.
- Clarkson, M. E. (1995). A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*, 20(1), 92-117.
- Clarkson, P. M., Li, Y., Richardson, G. D. ve Vasvari, F. P. (2008), “Revisiting the Relation Between Environmental Performance And Environmental Disclosure: An Empirical Analysis”, *Accounting, Organizations and Society*, 33/4-5: 303-327. doi: 10.1016/j.aos.2007.05.003.
- Dağıstanlı, H. A. & Çelik, İ. (2023). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Firma Performansı: BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Üzerine Bir Uygulama. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (76), 1-16. DOI: 10.51290/dpusbe.1153330
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of The Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *Academy Of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Drobetz, W.; Schillhofer, A.; Zimmermann, H. (2003). Corporate Governance and Firm Performance: Evidence from Germany, Erişim Tarihi: 25.01.2023, <https://www.cofar.uni-mainz.de/dgf2003/paper/paper146.pdf>
- Duran, B. (2018). Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi Karşılaşılan Sorunlar ve Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi, *Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Düzer, M. (2020). Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans: BIST’te Bir İnceleme, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, (Özel Sayı), ss: 35-51.
- Düzer, M.; Önce, S. (2018). Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Açıklamaların Finansal Performans Üzerine Etkisi: BIST’te Bir Uygulama, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(1), ss: 93-118.

- Ecer, F. (2019). Özel Sermayeli Bankaların Kurumsal Sürdürülebilirlik Performanslarının Değerlendirilmesine Yönelik Çok Kriterli Bir Yaklaşım: Entropi-ARAS Bütünleşik Modeli, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), ss: 365-390.
- Engin, E. ve Akgöz, B.E. 2013. Sürdürülebilirlik Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1): 85-94.
- Eş, A. (2008). Sürdürülebilirlik ve Firma Düzeyinde Sürdürülebilirlik Performans Ölçümü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston, MA: Pitman.
- Gao, Y. 2011. CSR In An Emerging Country: A Content Analysis of CSR Reports of Listed Companies. *Baltic Journal of Management*, 6(2):263-291.
- Garriga, E., & Mele, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the territory. *Journal of Business Ethics*, 53, 51–71.
- Gençay, C. (2014). Termal Turizm İşletmelerinde Kurumsal Performans Karnesi Oluşturulmasına Yönelik Model Önerisi, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(1), ss: 70-89.
- Gençoğlu, Ü. G.; Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BİST Uygulamaları, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 51-66.
- Global Reporting Initiative (2002), *Sustainability Reporting Guidelines*, <https://www.r3-0.org/wp-content/uploads/2020/03/GRIguidelines.pdf>, E. T.: 2.12.2021.
- Gülşen, H.; Yenigün, İ. (2020). Suriyeli Göçmen ve Türk Vatandaşı Ailelerde, Evsel Atık ve Geri Dönüşüm Özelliklerinin Karşılaştırmalı Analizi, *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 11(3), ss: 1365-1371.
- Günay, B.; Kaya, İ. (2017). Borsa İstanbul'da Yer Alan Aracı Kurumların Performansının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Değerlendirilmesi, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), ss: 141-164.
- GRI (2019a). <https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/gri-standards.aspx>. 10/08/2019
- Horasan, E.; Aktaş, F. (2021). Kurumsal Sürdürülebilirliğin BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki İmalat Sektörü Şirketlerinin Finansal Performansına Etkisi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(4), ss: 2607-2626.

- Kandemir, H. K. (2021). Sürdürülebilir Şirketler ve Hukuki Çerçevesi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(41), ss: 853-876.
- Kara, E. (2014). Ekolojik Kaygı Temelli Yerleşimlerde Sürdürülebilirlik Paradigmasının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Karapınar, A. ve Zaif, F. A. (2018), *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu Finansal Analiz* (6. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaya, H. E. (2020). Kyoto'dan Paris'e Küresel İklim Politikaları, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 165-191.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Kocaman, A. (2020). Sanayi Şehri Karabük İlindeki Fosil Yakıt Kaynaklı Karbon Ayak İzinin Belirlenmesi ve Orman Varlıklarının Emisyonu Azaltmadaki Etkisi, *İzlek Akademik Dergi*, Sayı: 3, ss: 44-55.
- Kolk, A. (2004). A Decade of Sustainability Reporting: Developments and Significance. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, V. 3, I. 1, pp. 51-64.
- Korkmaz, S.; Sertoğlu, A. (2013). Genç Tüketicilerin Sürdürülebilir Gıda Tüketimi Davranışının Güven ve Değerlere Dayanan Planlı Davranış Teorisi Kapsamında Tartışılması, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), ss: 127-152.
- Korkmaz, M.; Başkalkan, S. N. (2011). Eğirdir Gölü ve çevresinde turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerine değerlendirmeler, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12, ss: 62-69.
- Krajnc, D., ve Glavič, P. (2005). How to compare companies on relevant dimensions of sustainability. *Ecological Economics*, 55(4), 551-563.
- Kurnaz, N.; Kestane, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Ekonomik Açından İncelenmesi ve Yatırımcı Davranışları İlişkisi: BIST Sürdürülebilirlik Ekseninde Bir Uygulama, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 49, ss: 278-303.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), ss: 63-86.
- Kuşat N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14 (2), ss: 227-242.

- Kuter, N.; Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, *Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss: 146-156.
- López, M. V., Garcia, A., & Rodriguez, L. (2007). Sustainable development and corporate performance: A study based on the Dow Jones sustainability index. *Journal of Business Ethics*, 75(3), 285-300.
- McManus, B. (2010). An Integral Framework for Permaculture. *Journal of Sustainable Development*, 3(3), 162-174. <https://doi.org/10.5539/jsd.v3n3p162>.
- McWilliams, A., Siegel, D. S., & Wright, P. M. (2006). Corporate Social Responsibility: Strategic Implications. *Journal of Management Studies*, 43(1), 1-18.
- Munir, A.; Khan, F. U.; Usman, M.; Khuram, S. (2019). Relationship between Corporate Governance, Corporate Sustainability and Financial Performance, *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 13 (4), ss: 915-933.
- Nilipour, A. & Nilipour, A. A. (2012). Survey of the association between financial performance and corporate sustainability performance. *İnterdisciplinary Jouurnal of Contemporary Research İn Business*, 3(9)
- Onay, A.: (2015) Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Raporlaması. IWCEA.
- Oral, C.; Geçdoğan, S. (2020). Kurumsal Sürdürülebilirlik Ölçümü İçin AHP ve TOPSIS Yöntemlerinin Kullanılması: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), ss: 4166-4183.
- Öktem, B. (2019). Sürdürülebilirlik Raporlamasında Ölçüm Parametreleri KPI'lar (Temel Performans Göstergeleri): Bankacılık Sektöründe Analiz, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(21), ss: 247-263.
- Önder, Ş.; Kaya, E. (2018). İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarında Kurumsal Yönetim Yapılarının Etkisi: BİST 100 Üzerine Bir Uygulama, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 78-, ss: 155-170.
- Örki, A.; Ağırseven, N. (2016). Sustainable Environment in Tourism Policies: The Case of Turkey. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 97-106.
- Özbasmacı, B. (2018). Yeşil Pazarlama Faaliyetlerinin Yeşil Marka Farkındalığı ve Tüketici Satın Alma Niyeti Üzerindeki Aracılık Etkisi, *Business and Economics Research Journal*, 9(4), ss: 945-960.
- Özcan, B. A. (2020). Ortak Mülkiyet Çerçevesinde İklim Değişikliği Sorununun Çözümünde Kyoto Protokolü'nün Etkisi, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), SS: 169-184.
- Özcan, S. (2022). Kurumsal sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisinde

AR-GE yoğunluğunun aracı rolü. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi.

Özçelik, F. (2013). Sürdürülebilirlik Performans Karnesi, *Journal of Yasar University*, 30(8), ss: 4985-5008.

Özdemir, Z. ve Pamukçu, F. (2016). Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi. *Mali Çözüm*, (134), 13–35.

Özer, O. (2010). Kurumsal Sürdürülebilirlik Ölçümü: Avrupa ve ABD Şirketlerinin Sektörel Bazda Karşılaştırmalı Analizi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Öztopçu, A. (2017). *Sosyal Sermaye Teorisi ve Sürdürülebilir Yerel Kalkınma*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Pekizoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınma Kavramı İçinde Tarım-Turizm-Kırsal Alan İlişkisi ve Sonuçları, *KMÜ Sosyal ve Ekonomi k Araştırmalar Dergisi*, 14(22), ss: 83-92.

PWC, SKD ve İMKB, (2011). *Türkiye İş Dünyası 'nda Sürdürülebilirlik Uygulamaları Değerlendirme Raporu*. https://www.pwc.com.tr/tr/publications/arastirmalar/pdf/pwc_surdurulebilirlik_raporu-2012.pdf [14.11.2018].

Rizvan, M.; Mahmood, (Rubinoff 1991) U.; Siddiqui, H.;Tahir, A. (2014). An Empirical Study About Green Purchase Intentions, *Journal of Sociological Research*, 5 (1), ss: 290-305.

Rubinoff, Lionel, "History and Human Nature: Reflections on R.G. Collingwood", *International] Studies in Philosophy*, XXIII/3 1991, s. 75-89 <https://dusundurensozler.blogspot.com/2008/09/insan-ve-doa-ilikisi-zerine-devam.html>

Saban, M., Küçüker, H., & Küçüker, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçevesi ve Sürdürülebilirlik Raporlamasında Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 101-115.

Sak, A. F.; Dalgıç, H. (2020). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Firmaların Finansal Performansına Etkisi: BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksindeki Firmalar Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 85, ss: 173-186.

Sanchez, I. M.; Garcia-Meca, E. (2017). CSR Engagement and Earnings Quality in Banks. The Moderating Role of Institutional Factors, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Sayı: 24, ss: 145-158.

- Sansar, N. G. 2015. *Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açısından Sermaye Piyasasının Etkinliği ve Borsa İstanbul Örneği, Doktora Tezi.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sarıkaya, M. ve Akarca, Y. (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ölçüm teknikleri. *Denetim Dergisi*, 8, 60-67.
- Snow, C. C. ve Hrebiniak, L. G. (1980), “Strategy, Distinctive Competence, And Organizational Performance”, *Administrative Science Quarterly*, 25/2: 317-336. doi: 10.2307/2392457.
- Şahin, G.; Önder, H. G. (2021). Atık Yönetimi Sera Gazı Emisyonları ve Türkiye: Avrupa Yeşil Mutabakatı Çerçevesinde Bir Değerlendirme, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(112), ss: 194-216.
- Şahin, G.; Avcıoğlu, A. (2016). Tarımsal Üretimde Sera Gazları ve Karbon Ayak İzi, *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, 12(3), ss: 157-162.
- Şenel, S., & Alatlı, B. (2014). Lojistik regresyon analizinin kullanıldığı makaleler üzerine bir inceleme. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 5(1), 35-52.
- Şişman, B.; Doğan, M.; Ağca, V. (2016). Tedarik Zinciri Yönetimi Boyutuyla Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans İlişkisi: BİST Sürdürülebilir Endeksinde Yer Alan Firmalarda Bir Araştırma, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(16), ss: 75-96.
- Taşdemir, B. (2017). Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerindeki Etkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Araştırma, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Nevşehir.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), ss: 57-73.
- Tokgöz, N. ve Önce, S. 2009. Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(1):249-274.
- Turhan, G.D.; Özen, T.; Albayrak, R. S. (2018). Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı Stratejik Önemi ve Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü: Literatür Çalışması, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(1), ss: 17-37.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), ss: 58-81.

- Türkeş, M. (2008). Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler, *İklim Değişliği ve Çevre*, 1(1), ss: 26-37.
- Uçak, S.; Villi, B. (2021). Avrupa Yeşil Mutabakatının Çelik Sektörüne Olan Etkileri, *Uygulamalı Ekonomi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), ss: 94-113.
- Uzun Kocamış, T., Yıldırım, G. & Kuzu, S. (2018). Finansal Peformansın Sürdürülebilirlik Raporlaması Üzerindeki Etkisi : BİST100 Şirketleri Üzerinde Bir İnceleme. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 10. Yıl Özel Sayısı, 625-635. DOI: 10.29067/muvu.384990
- Ünüvar, Ş., Kılınç, C.; Gök, H.; Şalvarcı, S. (2018). Turizm Öğrencilerinin Yeşil Ürün Tercihinin Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), ss: 20-40.
- Üstünışık, N. Z. (2014). Türkiye İmalat Sanayiinde Yeşil İmalatın Uygulanabilirliği: Makina İmalat Sanayii Örneği, *T. C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi*.
- Vitezić, N., Vuko, T. ve Mörec, B. (2012). Does financial performance have an impact on corporate sustainability and CSR disclosure-a case of croatin companies. *Journal of Business Management*, (5),43-45.
- Wilson, M., (2003). Corporate Sustainability: What is it and Where Does it Come From, *Ivey Business Journal*, Vol.67, Issue.6, (1-5).
- World Economic Form (Dünya Ekonomik Formu), <https://ungc.bilgi.edu.tr/tr/sss>.
- Yalçın, N. (2022). Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı ile Kazanç Kalitesi Arasındaki İlişki, *Journal of Research in Business*, 7(1), ss: 208-228.
- Yalçın, N.; Karakaş, E. (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlik Performans Analizinde CRITIC-EDAS Yaklaşımı, *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 34(4), ss: 147-161.
- Yalçın, Ö.; Negiz, N. (2020). Türkiye’de Kentsel Alanlarda Döngüsel Ekonomi Uygulamaları Üzerine Bir Yazın İncelemesi, *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), ss: 25-44.
- Yangil, F. M.: (2015). Kurumsal Sürdürülebilirlik Kapsamında Sürdürülebilirlik Raporlarına Yönelik İçerik Analizi: Türkiye’deki En Büyük 100 Sanayi İşletmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, s. 356-376.
- Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), ss: 63-86.
- Yeni, O. 2014. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması.

Yıldız, S. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Karbon Vergisi, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 10(3), ss: 367-384.

Yılmaz, F. (2022). Enerji Yönetimi ve Türkiye: Avrupa Yeşil Mutabakatı Çerçevesinde Bir Değerlendirme, *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), ss: 19-37.

Yılmaz, F. H.; Navruz, M. (2019). Küresel İklim Değişikliği İklim Mültecileri ve Güvenlik, *ASSAM*, ss: 255-270.

Yurtsal, K. (2019). Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm, *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, ss: 61-70.

Zengin, B.; Aksoy, G. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Yeşil Pazarlama ve Yeşil Finans Açısından Değerlendirilmesi, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2, ss: 362-379.